

e-TYÖ SUOMESSA 2003

*ETR:n selvitys ja toimenpidesuositukset
e-työn kehittämismahdollisuuksista*

E-työ Suomessa 2003

*ETR:n selvitys ja toimenpidesuositukset e-työn
kehittämismahdollisuuksista*

E-työn yhteistoimintaryhmän julkaisu
toimittanut Tiina Hanhike

TYÖMINISTERIÖ
Helsinki, 2004

e-työ Suomessa 2003

ETR:n selvitys ja toimenpidesuositukset e-työn kehittämismahdollisuuksista

Edita Prima Oy
Helsinki 2004

ISBN 951-735-830-X

Sisällys

1.	Johdanto	7
1.1	Tietoyhteiskunta.....	7
1.2	Työ tietoyhteiskunnassa; liikkuvuus lisääntyy	7
1.3	Tietotyö	9
2.	Etätyö	11
2.1	Etätyön soveltaminen; organisaation näkökulma.....	12
2.2	Etätyön soveltaminen; yksilön näkökulma	13
2.3	Erilaisia näkökulmia etätyöhön	13
2.4	Etätyöstä e-työhön	13
2.5	Työn sijoittuminen globaalissa kontekstissa.....	16
2.6	Call centerit.....	16
3.	E-työn nykytila	17
3.1	e-työn yleisyys.....	17
3.2	Eurooppalainen trendi; osittainen e-työ ja liikkuva työskentely lisääntyy	22
3.3	Yhteenvedo; e-työn yleisyys.....	22
3.4	e-työn toimintaympäristö.....	23
3.4.1	työlainsäädäntö	23
3.4.2	verotus	23
3.4.3	tutkimus.....	23
3.4.4	kehittämistyö	24
3.4.5	etätyöpolitiikka.....	24
3.4.6	eurooppalainen ulottuvuus	25
4.	Hallinnonalojen tilanne ja työmarkkinakenttä.....	27
	VNK	27
	SM	27
	OPM	28
	MMM	29
	LVM	30
	KTM	31
	STM	33
	YM	35
	TM	37
	Työmarkkinakeskusjärjestöt	38
	AKAVA.....	39
	SAK	40
	STTK	41
	PT	41
	VTML.....	42
5.	Mahdollisuudet ja visiot.....	43
	SM	43
	VTML.....	44
	MMM	45
	LVM	46
	TM	46
	AKAVA.....	47
	SAK	48
	TT	49
	Suomen Yrittäjät ry.	49
6.	Toimenpidesuosituksset.....	53

Esipuhe

E-työn taustaselvitys on e-työn yhteistoimintaryhmän raportti e-työn yleisestä tilasta Suomessa sekä erityisesti e-työn mahdollisuuksien hyödyntämisestä ryhmässä mukana olevissa organisaatioissa.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti asetetun e-työn yhteistoimintaryhmän keskeisenä tavoitteena on edistää työn ja liiketoiminnan siirtymistä tietoverkkoympäristöön, mikä puolestaan luo edellytyksiä alueellisesti hajautetuille toiminnoille. Työn siirtyminen tietoverkkoympäristöön nostaa esiin useita haasteita ja mahdollisuuksia, joiden käsittely edellyttää eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä. E-työn yhteistoimintaryhmässä on edustus eri ministeriöistä, työmarkkinakeskusjärjestöistä ja Suomen yrittäjistä.

E-työn edistämisessä on kyse uusien työnorganisoinnin tapojen yleistymisen tukemisesta. Tutkimusten mukaan ohjelmatason etätyölinjauksista on ollut pitkä matka käytäntöön eli e-työn toteutumiseen yrityksissä ja julkisen sektorin organisaatioissa. E-työn yleistymisen esteenä on usein sosiaalisten innovaatioiden puute. Uudet työn organisointimuodot vaativat edistyäkseen teknologisen kehittämistyön lisäksi organisatorisia muutoksia ja työkultuurin kehittymistä luottamusta tukevia työskentelytapoja suosivaksi.

Etätyö näyttää olevan ilmiö, joka lisääntyi 90 -luvun kuluessa. Tällöin etätyö miellettiin lähinnä kotona tapahtuvaksi työskentelyksi ja määritelmällistä rajanvetoa käytiin kotityön ja etätyön välillä. 2000 -luvulla suuntana näyttää olevan liikkuvan työn ja monesta paikasta tapahtuvan työskentelyn lisääntyminen kun taas perinteisemmän kotona tapahtuvan etätyön määrä on jopa hieman vähentynyt niin Suomessa kuin Euroopan tasollakin. Määritelmällinen rajanveto on siirtynyt määritelmän laajentuessa enemmänkin e-työn ja muiden e-toimintojen (e-palvelut, e-liiketoiminta) välille.

Yleisenä yhteenvetona hallinnonalojen osuudesta voidaan todeta, että ministeriöissä on tunnistettu e-työn mahdollisuudet hallinnon tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämisessä, mutta konkreettiset sovellukset ovat pienimuotoisia. Lisäksi varsinaisia linjauksia e-työn systemaattisesta edistämisestä ei juurikaan esiinny. Työmarkkinakentässä keskeisin e-työhön liittyvä asia on eurooppalaisen etätyön puitesopimuksen kansallinen toimeenpano.

Raportti on luonteeltaan kaksiosainen niin, että luvuissa 1-3 käsitellään e-työtä yleisesti ja luvuissa 4 ja 5 e-työn tilannetta eri hallinnonaloilla ja työmarkkinakentässä. E-työn yhteistoimintaryhmän sihteeri ylitarkastaja Tiina Hanhike vastasi kappaleiden 1-3 tuottamisesta sekä koko raportin toimittamisesta. Kappaleiden 4 ja 5 tekstit ovat asianosaisten organisaatioiden tuottamia.

Luvussa 6 esitetään e-työn yhteistoimintaryhmän tähän mennessä laatimat toimenpidesuosituksukset e-työn edistämiseksi. Raportin syntymistä tukivat e-työryhmässä käydyt keskustelut ja ryhmän jäsenten aktiivinen panos organisaatioiden osuuksien ja toimenpidesuosittelujen tuottamisessa ja kokonaisuutta rakentavien näkökantojen esiintuomisessa.

Helsingissä tammikuussa 2004

Matti Salmenperä

E-työn yhteistoimintaryhmän puheenjohtaja

1. Johdanto

1.1 Tietoyhteiskunta

Tietoyhteiskunta on laaja käsite, jolla viitataan yhteiskunnan kehitykseen teolliseen tuotantoon perustuvasta yhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan, jossa tuotantoa organisoidaan aiempaa joustavammin ja verkostomaisesti tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntämällä. Yleisesti tietoyhteiskuntakehitykseen liitetään seuraavia asioita:

- Globalisaatio
- Tietotekniikan vallankumous
- Tieto- ja viestintäteknologian rooli tiedon siirtämisessä ja käsittelyssä
- Informaation ja tiedon tuotannon ja hallinnan merkitys kansantaloudessa ja tuotantoelämässä
- Tiedon ja osaamisen merkitys kilpailukyvyille
- Elintason ja hyvinvoinnin kasvun perustuminen tieto- ja viestintäteknologian käyttöön

Tietoyhteiskunta on yleisnimitys yhteiskunnalle, jossa tekniikan kehitys on nopeaa ja tiedon merkitys tuotannontekijänä on suuri. Suomen hyvä kilpailukyky ja viime vuosien taloudellinen kasvu on perustunut huipputekniikan kehittämiseen. Jatkossa teknologisten innovaatioiden rinnalle tarvitaan määrätietoista ja monipuolista panostamista sosiaalisten innovaatioiden tuottamiseen, jotta yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kehitys eivät eriydy talouden ja teknologian kehittämisestä.¹

Suomi on ollut ylivoimainen tuottavuuden kasvussa tietoteknologiaa valmistavilla aloilla, mutta ICT- tuotteiden ja -palvelujen käyttäjänä Suomi ei sijoitu yhtä hyvin. Suomen tulisi panostaa tuottavuuden kohottamiseen uuden teknologian ja siihen pohjautuvien palvelujen avulla kaikessa liiketoiminnassa, julkisissa palveluissa ja kansalaisten jokapäiväisessä elämässä. Tämä edellyttää investointeja tieto- ja viestintäteknikkaan, toimintatapojen uudistamiseen ja osaamiseen.²

Suomessa tietotekniikan vaikutus tuottavuuteen ei ole ollut erityisen suuri. Lisäksi runsaasti tieto- ja viestintäteknologiaa käyttävien toimialojen osuus on pieni. Pohjolan³ mukaan Suomen talouden rakenne ei ole vielä sopeutunut teknologiseen murrokseen. Melko alhaiseen koulutustason toimialojen (esim. metsäteollisuus, koneteollisuus) osuus on suuri ja korkean koulutustason toimialojen osuus pieni.

Manuel Castells⁴ kirjoittaa yhteiskunnan muutoksesta verkostoyhteiskunnaksi. Yhteiskunnalliset rakenteet muuttuvat, kun verkostot korvaavat hierarkkiset järjestelmät niin yhteiskunnallisen kuin taloudellisen toiminnan keskeisenä organisointiperiaatteena. Muutoksen taustavoimia ovat informaatioteknologinen vallankumous ja talouden globalisoituminen. Käytännössä muutosta ovat vauhdittaneet deregulaatio ja liberalisoiva politiikka.⁵

1.2 Työ tietoyhteiskunnassa; liikkuvuus lisääntyy

Työelämä on monella tavalla tietoyhteiskunnan keskiössä. Jo tietoyhteiskunnan määritte-

ly kytketään monesti juuri työelämään. Tietoyhteiskunnassa katsotaan oltavan kun, tietty osuus työpaikoista liittyy yleisesti informaatioon tai erityisesti sen kehittämiseen.⁶

Teknologian kehittyminen on olennaisella tavalla mukana muovaamassa työelämän käytäntöjä. Teknologian soveltamisyhteyksissä on havaittavissa taipumusta nähdä teknologia annettuna asiana, jonka avaamiin mahdollisuuksiin ja asettamiin rajoituksiin on yksinkertaisesti sopeuduttava. Yhteiskuntatieteellinen teknologiatutkimus on osoittanut, että tilaa sosiaaliselle muovautumiselle on niin teknologian suunnitteluvaiheessa, erilaisten vaihtoehtojen valinnassa kuin käytössäkin.⁷

Työelämän muutoksen yhteydessä on esitetty monenlaisia pohdintoja työn organisointia, luonnetta ja riittävyttä koskevista seikoista. Ns. uuden työnteon paradigman kohdalla puhutaan usein työnteon joustavuudesta, työn siirtymisestä tietoverkoissa tehtäväksi, työn tietoteknistymisestä sekä tietotyön osuuden kasvusta. Tietotyö on usein luonteeltaan sellaista, että se soveltuu hyvin etätöyönä tehtäväksi. Uudenlaisen työnorganisoinnin kannalta keskeistä on se, että hyvin monissa työtehtävissä on osia, joita voidaan toteuttaa etätöyönä.

Vuonna 2002 tietokoneen käyttömahdollisuus oli 65 prosentilla työvoimasta tarkoittaen noin 1,6 miljoonaa käyttäjää. Yhä useammalla on käytössään työpaikalla henkilökohtainen tietokone. Kun vuonna 1996 noin joka neljäs työkäinen käytti työssään omaa tietokonetta oli vastaava osuus vuonna 2002 43 prosenttia. Oman tietokoneen käyttö oli yleisintä yrityspalvelusektorilla ja toiseksi useimmiten tietokone oli käytössä kaupan alalla. Myös yrityksen koko vaikuttaa tietokoneiden käyttöön niin, että mitä suuremmasta yrityksestä on kyse sitä suuremmalla osalla työntekijöistä on käytettävissään tietokone.⁸

Sähköpostin tulo kiinteäksi osaksi työpaikan tiedonvälitystä on muuttanut viestintätapoja työpaikoilla. Vuonna 2002 yli puolella Tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen vastanneista oli mahdollisuus käyttää työpaikan sähköpostia. Sähköpostijärjestelmän piiriin kuuluneiden lukumäärä enemmän kuin kaksinkertaistui kuuden vuoden aikana v. 1996 – 2002. Heidän lukumääränsä oli vuonna 2002 noin 1 300 000.⁹

Liikkuvan, useasta eri sijaintipaikasta suoritettavan, työn mahdollisuudet ovat lisääntyneet langattoman tiedonsiirron yleistymisen myötä. ”Etätö ja mobile office 2000”¹⁰ selvityksen mukaan keskimäärin noin viidennes kaikista organisaatioissa tehtävästä työstä tehdään toimiston ulkopuolella eri paikoissa – ei kuitenkaan etätöyönä kotoa käsin. Vuonna 2002 tämä osuus on arvioiden mukaan kasvanut jo neljännekseen kaikesta työstä. Eniten toimiston ulkopuolella tehdään työtä palvelualan organisaatioissa, joissa osuus on nyt arviolta kolmannes.

Matkapuhelin on yhä suosituimpi viestintäväline työssäkäyvien keskuudessa. Vuonna 2002 työpuhelinta käyttävien miesten osuus oli 67 prosenttia ja naisten vastaava osuus 36 prosenttia. Langattoman viestinnän yleistymiseen lähivuosina vaikuttaa teknologian kehittymisen lisäksi mm. työn luonteen ja organisoinnin muutokset. Kun kannettavaa tietokonetta käyttävien osuus kasvanee ja matkapuhelimen toiminnot monipuolistuvat ja suorituskyky lisääntyy, niin on todennäköistä, että työhön liittyvien sähköpostiviestien ja muiden tehtävien hoitaminen langattomassa verkossa lisääntyy.¹¹

Vuoden 2002 Työolobarometrin mukaan lähes 900 000 palkansaajaa (40% palkansaajista) oli syys- lokakuun aikana yhteydessä työpaikkaansa matkapuhelimen, tietoverkon tai muun vastaavan välityksellä omalla vapaa-ajallaan. Työn ja oman ajan välille on muodostunut epämääräinen harmaa vyöhyke. Samoin kiireen ja henkisen rasittavuuden kasvu on jatkunut, vaikka kasvun vauhti onkin hidastunut.¹²

Yleisesti liikkuvuuden lisääntymisellä saattaa olla jopa vastakkainen tulos kuin etätyön alkuperäinen ajatus työmatkojen välttämisestä. Himasen ym.¹³ mukaan taloudellinen kasvu lisää periaatteessa kaikkea matkustamista. Lisäksi globalisaatio puolestaan lisää matkojen pituuksia ja vaikuttaa erityisesti lentoliikennettä lisäävästi.

1.3 Tietotyö

Tietoyhteiskuntaa luonnehdittaessa puhutaan usein tietotyöstä. Tietotyöllä viitataan abstraktiin symboleihin perustuvaan työhön. Tietotyön lisääntyessä manuaalisen konkreettisen työn osuus on vähentynyt. Toisaalta tietotyöllä viitataan myös tieto- ja viestintäteknologian läpi koko työelämän menevään vaikutukseen. Yhteiskunnan tietointensiivisyyden lisääntyminen on nähtävissä tietotyöläisistä muodostuvan keskiluokan kasvuna työmarkkinoilla ja yhteiskunnallisessa rakenteessa. Toisaalta tiedon käytön intensiivisyyden lisääntyminen läpäisee koko ammatillista rakennetta eikä ainoastaan yksittäisiä ammattialoja.

Tietotyö käsite liittyy oletettuun tietokumoukseen, tietotekniikan ja tietopääoman roolin kasvuun taloudessa. Tietotyöhön liitetään koulutuksella hankittu erikoisosaaminen ja asiantuntijuus, kyky käyttää tietoa luovasti ja mielellään myös kyky synnyttää tuotantokelpoisia ja kannattavia innovaatioita. Tietotyön empiirinen paikantaminen ei ole yksiselitteistä. Tietotyötä jäljittävät empiiriset tutkimukset ovat usein kohdistuneet informaatiosektorin, tietotekniikan ja uusmedian ammatteihin. Toisaalta tietotyöllä on voitu tarkoittaa mitä tahansa itsestä, uutta informaatio- ja kommunikaatioteknologiaa käyttävää työtä, jossa olennaista ei ole vain tieto tai informaatio sinänsä, vaan kyky luovaan ongelmanratkaisuun.¹⁴

Perustavanluontoisessa kartoituksessaan Blom ym.¹⁵ yhdistivät tietotyön operationalisoinnissa koulutuksen (vähintään ylin keskiaste) tietotekniikan käytön ja luovuuden (suunnittelu ja ideointi työssä). Näin käsitetyn tietotyön yleistymisen oli yksi 1990-luvun selvimpiä rakennemuutoksia työelämässä. Näin määriteltyjä tietotyöläisiä oli vuonna 2000 39% palkansaajista kun heidän osuus vuonna 1988 oli 12%.

Tietotyöhön liittyy myös työssä jaksamiseen liittyviä riskejä. Julkunen ja Anttila (2003) mainitsevat työn rajattomuuden tietotyölle ominaisena piirteenä. Usein tietotyö on työtä, jota sen luonteen vuoksi aina voisi tehdä enemmän ja paremmin; usein se on työtä, jonka tekemisestä voi saada aitoa tyydytystä. Blom ym (2001) korostavat, että tietotyön arjessa korostuu työn stressaava luonne; työn vastuullisuus, tekemättömien töiden jonot ja tietotulva sekä tuloksellisuuden kontrolli, työajan venyminen ja henkinen kuormittavuus.

Manuel Castells¹⁶ pitää työn yksilöllistymistä työn keskeisenä kehityspiirteenä. Työn yksilöllistyminen voidaan nähdä olennaisena kulttuurimuutoksena ja tietotyötä määrittävänä kulttuuripiirteenä. Yksilöllistyminen liitetään usein myös normalityöajan kaltaisten kollek-

tiivisten instituutioiden haurastumiseen. Yksilöllisyys on myös osaamisen, tuottavuuden ja vastuun henkilökohtaistumista. Yksilöllistyminen mahdollistaa erilaisia elämäntyylejä, esimerkiksi enemmän ja vähemmän työkeskeisiä tyylejä ja erilaisia työaikoja.¹⁷

Toisaalta muuttuva toimintaympäristö edellyttää jatkuvaa oppimista niin yksilöiden, tiimien, kuin koko organisaationkin tasolla. Engeströmin¹⁸ mukaan työpaikat ovatkin muuttumassa eräänlaisiksi jatkuvan oppimisen laboratorioiksi. Tuottavuuden paranemisena ilmenevä oppiminen onkin hyvin olennaisesti organisaatioiden ja järjestelmien oppimista. Oppimista ja joustavuutta edistävät organisaatorakenteet ovat tärkeä haaste osaamis pääoman kehittymiselle tulevaisuuden organisaatioissa.¹⁹

Sosiaalinen pääoma käsitetään tärkeäksi tuottavuuden ja menestymisen tekijäksi niin koko kansakunnan kuin yksittäisten yritysten ja työyhteisöjen tasolla. Haasteena on kuitenkin toimintatapojen muuttaminen sosiaalista pääomaa ja luottamusta tukeviksi.

2. Etätyö

Etätyöstä on keskusteltu paljon yhtenä tietoyhteiskunnan työnorganisointimallina ja sen oletetaan ennakoivan työn tulevaisuutta. Etätyö perustuu tieto- ja viestintäteknologian käyttöön ja on usein käytännössä työskentelyä kotoa käsin tai paikkaan sitomatonta työskentelyä siirrettävän tekniikan avulla.²⁰ Yleensä etätyön määritelmässä toistuvat viittaukset työn tekemiseen muualla kuin työnantajan varsinaisissa toimitiloissa sekä tietoliikennetekniikan hyödyntäminen. Keskeinen etätyöhön liittyvä idea on ollut fyysisen liikkumisen vähentäminen niin, että työpaikalle matkustamisen sijasta ollaan yhteydessä sinne tieto- ja viestintäteknologian välityksellä. Samalla perinteisen työajan ja -paikan merkitys muuttuu.

Eurooppalaisessa etätyön puitesopimuksessa käytetty maininta ”kyseessä on työ, joka voitaisiin suorittaa työnantajan toimitiloissa, mutta joka kuitenkin suoritetaan muualla” selvittää etätyön luonnetta. Näin perinteisesti ”kentällä” tapahtuvat työt lukeutuvat etätyömääritelmän ulkopuolelle. Viestintä sisältyy oleellisesti etätyön luonteeseen. Eristäminen ei ole työmuodon tavoite, vaan päinvastoin etätyön onnistuminen – sekä työntekijän että työnantajan kannalta – edellyttää paljon virtuaalista läsnäoloa, työn edistymisen seuraamista ja työntekijän tukemista.²¹

Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen on etätyön edellytys. Usein kuitenkin tekniikan merkitystä yliarvioidaan. Työelämän muutoksen yhteydessä on hyvä muistaa, että työn maailmassa ja työelämässä esiintyy paljon institutionaalisia ja kulttuurisia jatkuvuuksia – arvot, asenteet ja normit muuttuvat hitaasti. Käytännössä etätyön tekniset edellytykset ovatkin toteutuneet paremmin kuin organisatoriset edellytykset; usein vallitseva johtamiskulttuuri määrittelee, onko organisaatiossa tilaa etätyön soveltamiselle.

Etätyöstä on käytetty myös nimitystä joustotyö. Tällöin viitataan lähinnä työn järjestämisen joustavaan luonteeseen ajan ja paikan suhteen.

Joustavien työjärjestelyjen yleistymisellä on katsottu olevan monia positiivisia vaikutuksia niin yksilö-, organisaatio- kuin yhteiskuntatasollakin, vaikka aiemmasta yltiöoptimismistä onkin luovuttu. Yksittäisen työntekijän kannalta joustavat työjärjestelyt merkitsevät parhaimmillaan häiriötöntä työympäristöä, työn ja perheen parempaa yhteensovittamista, kohonnutta työmotivaatiota ja työtehoa sekä pitkien työmatkojen poistumista. Organisaation kannalta merkittävää on yksilöllisen osaamispääoman tehokkaampi hyödyntäminen. Lisäksi joustavilla työjärjestelyillä voidaan päästä kustannussäästöihin paitsi työpanosta parantamalla myös säästöillä tilavuokrissa ja työmatkakustannuksissa. Joustavalla työllä on myös laadullisia vaikutuksia: optimitilanteessa työnantajan ja työntekijöiden välinen luottamus lisääntyy, joustavaa työtä tekevän organisaation julkinen kuva muodostuu moderniksi ja dynaamiseksi, asiakaspalvelu tehostuu ja organisatorinen joustavuus paranee. Toisaalta työn tekemisen varsinaisen työpaikan ulkopuolella on pelätty aiheuttavan työn kuormittavuuden kasvua ja totaalista sitoutumista työhön ja aina tavoitettavissa olemista nykyisen viestintäteknologian avulla.²²

2.1 Etätyön soveltaminen; organisaation näkökulma

Etätyö tarjoaa mahdollisuuden työn uudelleenorganisointiin ajan ja paikan suhteen. Toisaalta etätyön käyttöönotto on monitahoinen asia, joka linkittyy organisaation kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Näin kysymyksessä on myös suuri ajattelutavan muutos; asenteet ja vanhat aikanaan hyviksi havaitut ajattelumallit ovat usein etätyön esteitä käytännössä. ”Etätyö muutoksen välineenä” –hankkeessa²³ etätyötä soveltavissa organisaatioissa korostui tarve uudelleenlaisen työn määrittelyyn ja suunnitteluun sekä yhteiseen näkemykseen ja pelisääntöihin.

Käytännössä etätyön soveltaminen edellytti:

- luottamusta
- muutosvalmiutta
- roolien muutosta → mm. vastuiden määrittely johtaa tähän. Esimiehen roolin muuttuminen tiedon jakajasta mahdollisuuksien tarjoajaksi. Roolien muutos ei ole ainoastaan etätyöhön liittyvä asia, vaan yleisemminkin tieto- ja viestintätekniikan kehityksen suomiin mahdollisuuksiin liittyvä seikka.
- tietoturvan varmistamista ja tietoteknisen tuen järjestämistä etätyöntekijöille.²⁴

Etätyön hyötyinä organisaatiolle mainitaan kirjallisuudessa usein:

- säästöt tilakustannuksissa,
- lisääntynyt työntekijöiden työtyytyväisyys,
- vähentynyt henkilöstön vaihtuvuus,
- työntekijöiden tehostunut työskentely,
- rekrytointimahdollisuus laajemmalla alueella,
- etätyö yhtenä välineenä henkilöstöjohtamisessa.

Käytännössä etätyön soveltaminen asettaa kuitenkin organisaatiolle haasteita, jotka voidaan kokea myös rasitteina tai haittoina. Esimerkiksi viestinnän ja johtamisen kehittäminen, tietoteknisestä tuesta huolehtiminen vuorokauden ympäri, työn, työaikojen ja roolien uudelleenmäärittely sekä pelisääntöjen luominen etätyön soveltamiseen vaativat panostusta. Mielenkiintoinen kysymys on myös, kuinka huolehtia etäällä olevien organisaatioon sitoutumisesta.²⁵

Etätyön edistämässä on kyse uusien työnorganisoinnin tapojen yleistymisen tukemisesta. Tutkimusten mukaan ohjelmaston etätyölinjauksista on ollut pitkä matka käytäntöön eli etätyöskentelyn toteutumiseen yrityksissä ja julkisen sektorin organisaatioissa. Etätyön yleistymisen esteenä on usein sosiaalisten innovaatioiden puute. Uudet työn organisointimuodot vaativat edistyäkseen teknologisen kehittämistyön lisäksi myös organisatorisia muutoksia.

Etätyön organisatoriset edellytykset eivät ole toteutuneet Suomessa eivätkä muuallakaan maailmassa samaa tahtia teknisten edellytysten kanssa. Yritysten johto ei ainakaan vanhanaikaista työnteon paradigmaa noudattavissa organisaatioissa ole ollut kovin innokas etätyön soveltamiseen. Etätyö ruokkii sellaista työntekijöiden itsenäisyyttä, jota johto voi pitää vaikeasti hallittavana. Etätyökirjallisuudessa dominoi yleistykseen teema, jonka mukaan johdon vastustus on etätyön organisatoristen edellytysten tiellä. Poikkeuksen muodostavat useat tietotekniikan alan yritykset, joissa vallitsevat hyvät organisatoriset edellytykset etätyön soveltamiseen.²⁶ Etätyön

eteneminen riippuu lähinnä siitä, kuinka hyvin organisaatiot mieltävät etätöiden hyödyt. Jotta etätöiden eteenpäin organisatiossa, siitä tulee olla organisaatiolle konkreettista hyötyä tai sen tulee toimia ratkaisuna joihinkin organisaation ongelmiin.²⁷

2.2 Etätöiden soveltaminen; yksilön näkökulma

Yksilön tasolla etätöiden soveltamisen edellytyksenä on ammattitaito ja kyky itsenäiseen työskentelyyn sekä kyky ja valmius käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa työssään. Lisäksi työn on oltava luonteeltaan sellaista, että se on vaivatta siirrettävissä työpaikan ulkopuolelle. Nämä edellytykset määräytyvät tapauskohtaisesti. Keskeisimpinä etätöihin liittyvinä yksilötason hyötyinä mainitaan usein: ajan ja rahan säästö työmatkojen jäädessä pois, lisääntynyt työrauha, työtehon lisääntyminen, työajan joustavuus ja työn rytmittäminen omien tarpeiden mukaan sekä työn ja perhe-elämän joustavampi yhdistäminen

Etätöiden soveltamisen näkökulmasta samat asiat, jotka mainitaan hyötyinä voivat käytännössä kääntyä myös haitoiksi esim. työrauha vs. eristyneisyys, työajan joustavuus vs. työn ja vapaa-ajan sekoittuminen, työn ja perheen joustavampi yhdistäminen vs. etätöiden tilanne vaatii sopeutumista koko perheeltä. Etätöihin ryhtyminen onkin etätöiden soveltamisen kannalta työn, asumisen ja liikkumisen sekä vapaa-ajan sisältävä ”kokonaisratkaisu”.

Työntekijöillä voi olla hyvin erilaisia motiiveja etätöiden soveltamiseen. Siemens osakeyhtiön etätöiden kokeilun yhteydessä toteutetussa etätöiden soveltamiseen kohdistetussa tutkimuksessa²⁸ erottui neljä erilaista etätöiden soveltamistyyppiä etätöiden merkityksen, etätöiden aloittamiseen liittyvän motiivin ja työtehtävien luonteen perusteella. Tyypit olivat:

- työn tehostaja, jolle etätöiden soveltaminen on lisä muun työskentelyn ohessa,
- joustava liikkuja, jolle etätöiden soveltaminen oli jo olemassa oleva työmuoto ennen etätöiden kokeilua,
- työmatkan välttämisen, jolle etätöiden soveltaminen on työolosuhteiden parantamista
- työrauhan tavoittelija, jolle etätöiden soveltaminen takaa työrauhan.

2.3 Erilaisia näkökulmia etätöihin

Etätöiden soveltamista on lähestytty monenlaisista näkökulmista ja sen soveltamisen taustalla ovat vaikuttaneet erilaiset motiivit. Sivulla 14 olevalla taulukolla 1 havainnollistetaan näkökulmien ja motiivien moninaisuutta.

2.4 Etätöiden soveltaminen e-töihin

Tieto- ja viestintäteknologian kehityksen myötä työn tekeminen perinteisten toimitilojen ulkopuolella on mahdollista yhä useammalle. Matkapuhelinten runsas käyttö, yhä useammasta kodista löytyvät tietokoneet sekä käytettävissä olevat tietoliikenneyhteydet edistävät työnantajan toimitilojen ulkopuolella tapahtuvaa työskentelyä Suomessa. Lisäksi työ tukeutuu kasvavassa mitassa tietoverkkoihin, joiden avulla integroidaan sekä työyhteisöä että asiakkaita ja viiteryhmiä. Tietoverkkoympäristö on luonnollinen työympäristö kasvavalle osalle palkansaajia ja yrittäjiä.

MISTÄ NÄKÖKULMASTA ASIAA LÄHESTYTTY	KÄYTETTYJÄ KÄSITTEITÄ	MOTIIVIT
YHTEISKUNTA Alueellinen kehitys ja suunnittelu <ul style="list-style-type: none"> • maaseutu / kaupunki • liikenne, kuljetukset, ympäristövaikutukset Työoikeudellinen näkökulma	<ul style="list-style-type: none"> • Etätyöskentely (remote working) • Työmatkustaminen (telecommuting) • Etätyökeskukset (telecenters) 	<ul style="list-style-type: none"> • Alueiden elinvoimaisuuden säilyttäminen • Työpaikkojen sijoittuminen syrjäseudulle • Uuden yrittäjyyden luominen syrjäseuduille • Työmatkaliikenteen vähentäminen, ruuhkahuippujen tasaaminen • Varmistaa etätyöntekijöiden oikeudellinen turva työelämässä
ORGANISAATIO <ul style="list-style-type: none"> • teknologiset innovaatiot • organisatoriset innovaatiot • uudet toimistoympäristöt 	<ul style="list-style-type: none"> • Hajautettu työ • Etätyö (telework) • Liikkuva työ (mobile work) • Virtuaalityö (virtual working) • Call centers • Workplace design 	<ul style="list-style-type: none"> • Organisaation kehittäminen • Tuottavuuden lisääminen • Henkilöstöpolitiikka: Osaamispääoman tehokkaampi hyödyntäminen, luovuutta ja innovaatioita tukeva organisaatio • Toimiminen tehokkaasti asiakasrajapinnassa
YKSILO <ul style="list-style-type: none"> • elämäntapa • työorientaatio 	<ul style="list-style-type: none"> • Joustavat työjärjestelyt • Etätyö 	<ul style="list-style-type: none"> • Työn ja perheen yhteensovittaminen • Liikkumisen vähentäminen • Asuinympäristö • Työn hallinta

Taulukko 1 Erilaisia näkökulmia etätyöhön, Lähde: Hanhike ja Nupponen 2000

Nykyään tietoverkkoympäristö on olemassa perinteisen työympäristön rinnalla. Perinteinen työympäristö on edelleen vahvasti olemassa, mutta verkkoympäristössä työskentelevien osuus lisääntyy kaiken aikaa. Sitä, miten nopeasti ja millä ehdoin tämä verkkotyöympäristön osuus työelämässä kasvaa ei tiedetä. Verkkoympäristössä toimimisella on vaikutuksia moneen suuntaan; työn kannalta mm. työn vaatimukseen, sisältöön, työympäristöön, työnohjaukseen, johtamiseen ja organisointiin. Näitä vaikutuksia voidaan tarkastella uhkina mutta samalla ne myös avaavat uusia mahdollisuuksia. Tämän verkkoihin perustuvan toimintaympäristön ja sen vaikutusten tarkastelu työhön on keskeistä e-työ ilmiötä kuvattaessa.

OLETUS TYÖN TEKEMISEN PAIKASTA	KÄSITE
Työpaikalla, työnantajan toimitiloissa	työ
Etäällä (varsinaisesta työnantajan toimitilasta)	etätyö, telework
Vaihtelevissa paikoissa (sijainti vaihtelee tarpeen mukaan)	joustotyö, flexwork sekä liikkuva työ, mobile work
Hajautetusti sijaitsevilla kohteilla (tiedonkulku ja kommunikointi tietoverkossa)	e -työ, ework, tietoverkkojen välityksellä tehtävä työ
Hajautetusti sijaitsevilla kohteilla (vuorovaikutuksen intensiteetti korkeampi kuin edellisessä kohdassa)	etäläsnäolo, telepresence

Taulukko 2 E-työn käsitteistä

Eurooppalaisessa keskustelussa on siirrytty etätö käsitteestä laajempaan uusia näkökulmia avaavaan e-tö käsitteen käyttöön. Tietoyhteiskuntakeskustelussa suosituksi tullut ”e” viittaa sanaan elektroninen. E-tö kohdalla ”e” viittaa tietoverkkoihin ja tietoverkkojen välityksellä tehtävään työhön, jossa siirrettävä tieto on elektronisessa muodossa.

E-tö käsitteen yhteydessä näkökulma on muuttunut abstraktimpaan suuntaan niin, että tarkastellaan pikemminkin työhön liittyvien tietojen ja prosessien sijaintia, kun taas aiemmin (etätö, joustotyö, liikkuva työ) tarkasteltiin työntekijän sijaintia.

Heinonen²⁹ määrittelee etäläsnäolo (telepresence) käsitteen seuraavasti: Etäläsnäolo on ajasta ja paikasta riippumatonta virtuaalista läsnäoloa, joka toteutuu erilaisten etätoimintojen kautta yleisesti tieto- ja viestintätekniikoita hyväksikäyttäen. Etätoimintoina Heinonen luettelee mm. etätö, etäopiskelun ja etäpalvelut. Hän kuitenkin korostaa, että etätoimintoja kuvaa terminologinen kirjavuus. Etätoimintojen kohdalla puhutaan mm. teletoiminnosta, virtuaalitoiminnosta, netti- eli verkkotoiminnosta tai elektronisista eli sähköisistä toiminnosta.

Yleisesti e-töllä viitataan tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen työn ja liiketoiminnan organisoinnissa. E-tö voidaan nähdä innovatiivisena ja tehokkaana tapana organisoida työ tietoon perustuvassa taloudessa. Tietotaloudessa tiedon merkitys tuotannon tekijänä korostuu ja osaamispääoman kehittämisestä ja tukemisesta tulee entistä tärkeämpää.

Onnistuneesti e-töitä sovellettaessa sekä organisaation kilpailukyky että organisaation työntekijöiden hyvinvointi paranee.

Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen liittyviä etuja organisaation kannalta:

- tuottavuuden ja kilpailukykyyn parantaminen tieto- ja viestintäteknikan avulla
- innovatiivinen työn organisointi
- työn tehostuminen (etätöntyöntekijät yleensä tuottavia, tehokkaita ja tyytyväisiä)
- osaamisen hankkiminen, rekrytointi laajemmalla alueella mahdollista e-töitä sovellettaessa
- työtilakustannusten optimointi
- osaajien pitäminen yrityksessä tilanteessa, jossa kilpailu osaavista työntekijöistä lisääntyy
- etätömahdollisuus yhtenä keinona työntekijöiden motivoinnissa ja organisaatioon sitoutumisessa

Työntekijöiden työhyvinvoinnin ja elämänkokonaisuuden parantumista edistävät seikat:

- joustava työn järjestäminen lisää mahdollisuuksia työn ja perheen joustavampaan yhteensovittamiseen
- asuinpaikan valinta myös muiden kuin työn sijaintiin liittyvien kriteerien perusteella
- e-tö mahdollistaa työn tekemisen tilanteissa, jolloin se ei muuten olisi mahdollista (liikenne-esteet kuten huonot kelit, poikkeustilanteet liikenneyhteyksissä, fyysiset rajoitteet jne.)
- vajaa-kuntoisten paremmat mahdollisuudet osallistua työelämään
- parantunut työn ja elämän kokonaistilanteen hallinta lisää työntekijän tyytyväisyyttä ja motivaatiota.

2.5 Työn sijoittuminen globaalissa kontekstissa

Kansainvälisessä EMERGENCE – projektissa³⁰ tarkasteltiin työn ja liiketoiminnan sijoittumista globaalissa kontekstissa. Alla olevan taulukon jaottelun mukaisesti suurin osa e-työilmioistä Suomessa käsitetään sijoittuvaksi luokkaan yksilöllinen / in-house. Ulkoistetun e-työn puolella (oikeanpuoleinen sarake) on kysymyksessä muusta kuin palkkatyösuhteisesta toiminnasta.

EMERGENCE – projektissa on jaoteltu e –työtä seuraavasti:

	IN-HOUSE	OUTSOURCED (ULKOISTETTU)
YKSILÖLLINEN (Individualised)	<ul style="list-style-type: none">• Kotona tapahtuva työskentely• Monessa paikassa tapahtuva työskentely• Liikkuva työ (nomadic working)	<ul style="list-style-type: none">• freelancer työ
KOLLEktiivinen (On shared premises)	<ul style="list-style-type: none">• yritysten taustatoiminnot sivutoimipisteissä• työntekijöiden työskentely tietotuvissa tai muissa kolmansien osapuolien omistamissa tiloissa	<ul style="list-style-type: none">• itsenäisten toimijoiden tarjoamat yrityspalvelut

Taulukko 3 E-työn jaottelu EMERGENCE projektin mukaan.

Usein Suomessa etätyöntekijöiden määrän tarkastelussa on perustana palkkatyösuhteessa tehtävä työ. Näin yrittäjäperustainen toiminta ja e-työ laajasti käsitettynä ei mahdu näiden indikaattorien piiriin. Varsinaisia e-työtä laajana ilmiönä mittaavia indikaattoreita ei juuri-kaan ole olemassa.

2.6 Call centerit

Tieto- ja viestintäteknikalla on keskeinen rooli sekä globaalien työprosessien organisoimis- sa että paikallisessa ja alueellisessa työn tekemisessä. Sen avulla työprosesseja on mahdollis- ta hajauttaa eri paikkakunnille ja jopa eri mantereille. Yksittäisten ihmisten tekemän etätyön rinnalla työ jäsentyy palvelualoilla uudenaikaisina organisaatioina, esimerkiksi call centerei- nä. Ne voivat olla puhelinpalveluyrityksiä, joissa palvellaan monen yrityksen asiakkaita tai ison organisaation keskitettyjä asiakaspalveluyksiköitä. Eriksson ja Vehviläinen³¹ korosta- vat, että näistä puhutaan vähemmän uusien työmuotojen yhteydessä ja niissä työ on – toi- sin kuin etätyössä ajatellaan olevan – tarkasti aikaan ja paikkaan sidottua.

Indata Oy:n vuonna 1999 tekemän call center selvityksen³² mukaan Suomessa oli tuolloin noin 250 call centeriä, kun laskuissa huomioitiin kaikki vähintään 10 työpistettä käsittä- vät call centerit. Tämän lisäksi oli vielä noin 60 puhelinpalveluna toimivaa help deskia. Call centereissä työskentelevän henkilöstön määrän arvioitiin olevan 6600 – 8000 henkilön suu- ruusluokkaa mikä oli noin 0,4% työllisestä työvoimasta. Alat joilla call centereitä käytettiin eniten olivat: Pankkisektori, juomateollisuus, rahoitusala, informaatioteknologia, vakuutus- ala, postimyynti, julkaisutoiminta, telekommunikaatio / operaattorit, energia-ala ja matka- toimistot.

3. E-työn nykytila

3.1 E-työn yleisyys

E-työn määrä vaihtelee eri tutkimuksissa lähinnä sen mukaan minkälaista määritelmää e-työstä on käytetty. Yleisin jako tavassa määritellä etä- ja e-työtä polarisoituu sen mukaan mieltääkö haastateltava itse olevansa etätyöntekijä vai luokitellaanko tietyn tyyppinen työn sen sijainnin, siinä käytetyn tieto- ja viestintäteknologian ja sen yleisyyden mukaan e-työk- si tutkijoiden toimesta. Jälkimmäisellä metodilla saadaan tulokseksi suuremmat etätyöntekijämäärät kuin kysyttäessä suoraan työntekijöiden omaa näkemystä siitä, mieltävätkö he olevansa etätyöntekijöitä.

E-työ on laaja ja monitahoinen ilmiö. Samalla se linkittyy tietoyhteiskunnassa meneillään olevaan kokonaisvaltaiseen muutokseen teollisenajan työn tekemisen paradigmasta tietotaloudessa toimimiseen, missä joustavuus ajan ja paikan suhteen on lisääntynyt. Laajan ja muutoksen tilassa olevan ilmiön tarkastelu asettaa haasteita asian ymmärtämiselle ja seurannalle.

Eurooppalaisessa kontekstissa etätyötä on pidetty yhtenä tietoyhteiskunnan indikaattorina niin, että mitä suurempi osuus työstä on organisoitu etätyön muotoon sitä pidemmällä tietoyhteiskuntakehityksen on katsottu olevan.

Etätyön erottaminen erilliseksi indikaattoriksi on johtanut toisinaan jopa näkökulmien vääristymiseen ja ”etätyön edistämiseen etätyön vuoksi”. Kyseessä on kuitenkin tapa organisoida työtä, minkä yleistymiseen vaikuttavat tieto- ja viestintäteknologisen infrastruktuurin lisäksi organisaatiotason tekijät kuten johtamiskulttuuri ja yleensäkin organisaatiokulttuuri. Etätyön yleisyyden voisi olettaa kertovan yhtä paljon organisaatioiden johtamis- ja viestintäkulttuureista kuin tietoyhteiskunnan toteutumisesta.

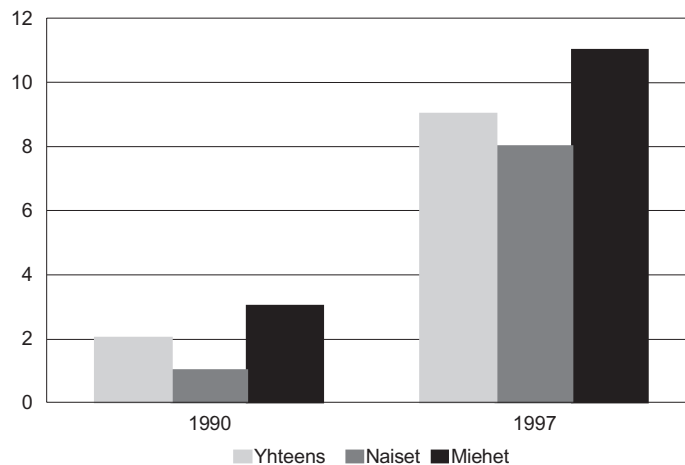
Etätyön määrä lisääntyi 1990-luvun kuluessa. Vuonna 1997 kotona tietoliikennetekniikan avulla työskennelleiden palkansaajien määrä oli noin 210 000 mikä on noin 12% palkansaajista.

KOTONA TYÖSKENTELYN MÄÄRÄ H/KK	HENKILÖÄ	% PALKANSAAJISTA
1-8 h/kk (korkeintaan 1 etätyöpäivä /kk)	n. 94 600	n. 5%
9-16 h/kk (korkeintaan 2 etätyöpäivää/ kk)	n. 70 400	n. 4%
17 - 40 h/kk (n. 1 etäpäivä/vko – kokoaikainen etätyö)	n. 55 000	n. 3%
Yhteensä	210 000	n. 12%

Taulukko 4 Vuonna 1997 kerätyn työolobarometriaineiston mukaan kotona uuden tietoliikennetekniikan avulla työskennelleiden palkansaajien määrä.³³

Taulukosta on havaittavissa, että monet työskentelevät joitakin tunteja kotona tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntäen, mutta harvat etätyöskentelevät tuntimäärien mukaan paljon. Onkin ilmeistä, että työskentely kotona 1-8 h/kuukaudessa on työtä, joka täydentää työpaikalla tehtyä työtä, mutta ei siis ole varsinaista etätyötä, jos etätyön oletetaan korvaavan työpaikalla tapahtuvaa työskentelyä.

1990 ja 1997

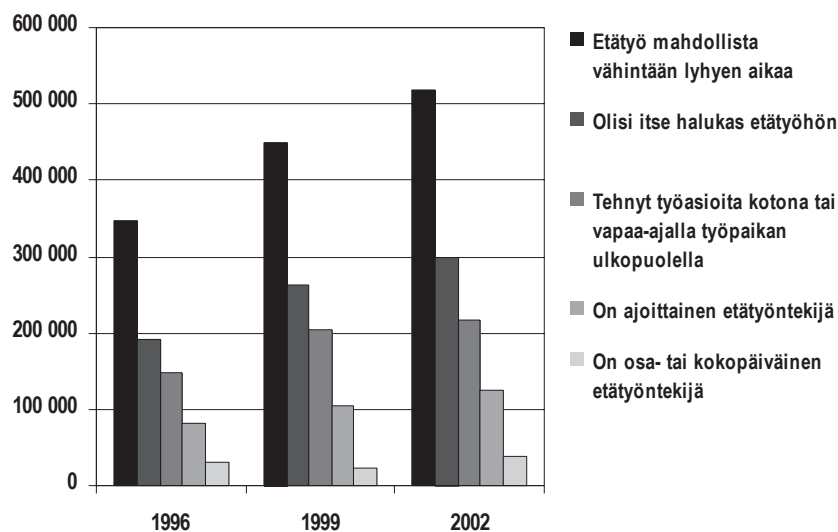

KUVIO 1 Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan etätyöntekijöiden määrät vuosina 1990 ja 1997
Lähde: Tilastokeskus, työolotutkimukset

Kokoaikainen etätyöskentely on edelleen vuonna 2003 melko vähäistä Suomessa. Tyypillisesti etätyö on osittaista niin, että etätyöntekijät työskentelevät muutamia päiviä viikossa varsinaisen toimipisteen ulkopuolella.

Tilastokeskuksen tutkimuksessa on käytetty tiukempaa määritelmää ja saatu jonkin verran alhaisempi etätyöntekijöiden suhteellinen osuus työvoimasta (9%) kuin työolobarometrissa (12%). Tulokset ovat kuitenkin hyvin samansuuntaisia. Tilastokeskuksen aineistosta käy ilmi etätyöntekijöiden määrän lisääntyminen 1990-luvun kuluessa.

Tilastokeskuksen katsauksessa³⁴ on kerätty yhteen tietoa etätyön määristä eri vuosilta. Vuosien 1996 ja 1999 luvut perustuvat tutkimukseen ”Suomalaiset ja tietoyhteiskunta” ja vuoden 2002 tiedot ovat työvoimatutkimuksesta. Mielenkiintoinen päivitys tilastoihin tulee olemaan vuoden 2004 kuluessa julkaistava seitsemän vuoden välein toteutettava työolotutkimus, josta saadaan kolmas vertailuvuosi kuvioon 1.

KUVIO 2 Työssä olevien määrä etätyön eri ulottuvuuksilla vuosina 1996, 1999 ja 2002. Tilastokeskus (2003)

Kuviossa 2 käytetty jaottelu ei ole aivan selkeä, esimerkiksi osa-päiväisen ja ajoittaisen etätyöntekijän ero tuntuu hieman epäselvältä. Samoin luokasta ”tehnyt työasioita kotona tai vapaa-ajalla” ei ilmene suoraan onko kotona tehty työasioita vapaa-ajalla vai työajalla. Kokonaisuudessaan kuvioista käy kuitenkin ilmi, että monen vastaajan työssä etätyö olisi mahdollista ainakin lyhyen aikaa. Samoin kuvioista ilmenee etätyön määrän ja kiinnostuksen tasainen lisääntyminen.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2002 oli osa- tai kokopäiväisiä etätyöntekijöitä noin 39 000 suomalaista. Heistä kaksi kolmasosaa oli miehiä. Tämän lisäksi ajoittaisena etätyöntekijänä itseään piti vuonna 2002 85 000 suomalaista. Kaiken kaikkiaan vähintään ajoittaisena etätyöntekijänä itseään piti vuonna 2002 124 000 henkeä.³⁵

Tilastokeskuksen raportissa esitetyt osuudet ja määrät perustuvat tuloksiin, joissa haastateltava on itse määritellyt mitä etätyö on. Näin saadaan yleensä alhaisempia määriä kuin, jos tarkastellaan työn luonteen, sijoittumisen ja tietoliikenneyhteyksien käytön kautta työtä. Tällöin tutkijat määrittelevät tietyin kriteerein etätyöksi varsinaisen työpaikan ulkopuolella tapahtuvan työskentelyn.

Suomen ympäristökeskuksen mukaan³⁶ pääkaupunkiseudulla työskentelevien etätyöntekijöiden osuus koko maan etätyöntekijöistä on 40%. Helsingissä sijaitsee suhteellisesti ja absoluuttisesti eniten etätyöhön soveltuvien ammattien työpaikkoja Suomessa. Suomen Ympäristökeskuksen tutkimuksessa ”Etätyö ja työmatkat Suomessa” todetaan yhteenvetona, että etätyötä tekevät suhteellisesti eniten Tampereen ja Helsingin keskustassa ja lähialueilla asuvat. Helsingin työssäkäyntialueella etätyöntekijöiden prosentuaalinen osuus on korkea (6 – 8,4%) Helsingin, Espoon ja Kauniaisen lisäksi tietyissä radanvarren kunnissa kuten Järvenpäässä ja Riihimäellä. Myös Heinosen³⁷ suomalaista etätyöpotentiaalia tarkastelleen tutkimuksen mukaan suomalaisen etätyöpotentiaalin todettiin olevan hyvin keskustahakuisista ja sijoittuvan suurimpiin kaupunkeihin, Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle, Jyväskylään ja Ouluun.

Eurooppalaisen ECATT³⁸ surveyn mukaan vuonna 1999 etätyöntekijöitä oli koko Euroopas-

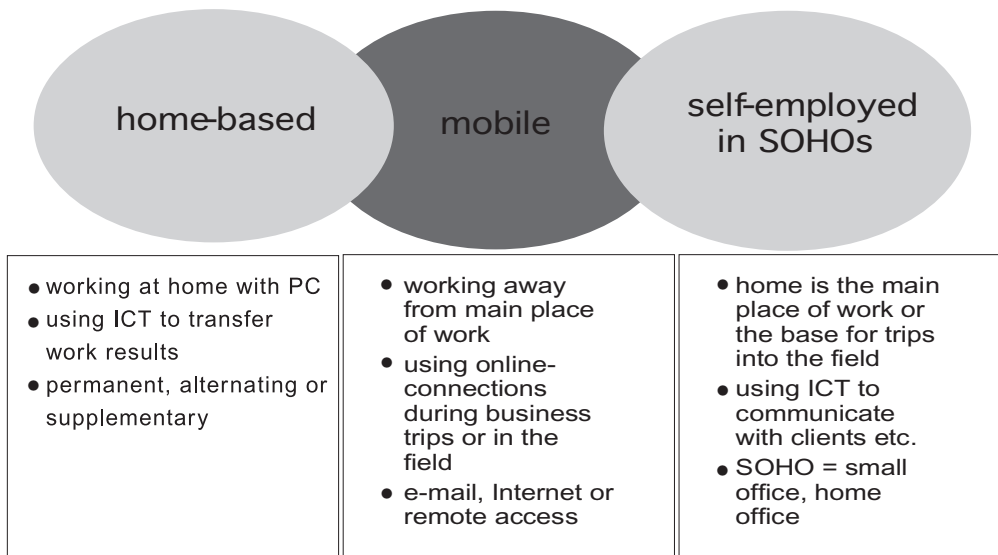
KUVIO 3 Vuonna 1999 toteutettu eurooppalaisen etätyötilanteen kartoitus, Empirica, 1999 ECATT

sa 9 miljoonaa. Säännöllisesti etätyöskenteleviä oli 6 miljoonaa ja etätyötä silloin tällöin soveltavia 3 miljoonaa henkilöä. Etätyön yleisyys vaihtelee paljon Euroopan sisällä. Pohjoismaat (Suomi 16,8 % ja Ruotsi 15,2%) sijoittuvat kärkeen kun tarkastellaan etätyöntekijöiden suhteellista osuutta kaikista työssäkävijöistä. Etätyöntekijöiden suhteellinen osuus työvoimasta on sitä pienempi mitä etelämmäksi siirrytään Euroopan kartalla. Kehittynyt tietoliikenneinfrastruktuuri on osaltaan edistänyt etätyön yleistymistä Pohjoismaissa.

Eurooppalaisessa tietoyhteiskunnan toteutumista tarkastelevassa survey –tutkimuksissa (ECATT 1999 ja SIBIS³⁹ 2002) on jaoteltu e-työ kolmeen osa-alueeseen: kotona tapahtuvaan työskentelyyn, liikkuvaan työskentelyyn ja yrittäjäperustaiseen kotitoimistoissa työskentelyyn.

Lisäksi kotona tapahtuva työskentely on jaoteltu kahteen osaan sen mukaan kuinka paljon kotona työskennellään: vakituinen kotona työskentely (etätyötä vähintään 1 päivä viikossa) osittainen ja täydentävä kotona työskentely (etätyötä vähemmän kuin 1 päivä viikossa).

SIBIS Methodology

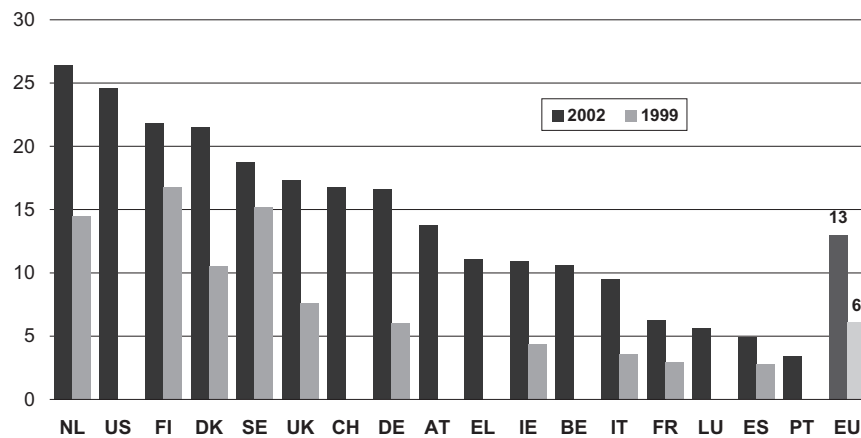

KUVIO 4 Etätyön kolmiosainen käsite Empirica, Ecatt 1999 ja SIBIS 2002 tutkimukset

Empirican tutkimuksissa käytetty kolmiosainen käsite laajentaa tarkastelunäkökulmaa perinteisestä etätyöstä laajemmän e-työn suuntaan ottamalla mukaan myös yrittäjäperustaisen toiminnan (luokka self-employed in SOHO's). Tämän lisäksi SIBIS tutkimuksessa on tarkasteltu myös tietoverkkojen välityksellä tapahtuvaa yhteistyötä (tele-cooperation). Werner Korte⁴⁰ ehdottaakin, että eurooppalaisen e-työn käsitteen perustana voisi olla kuviossa 4 oleva kolmijaottelu etätyöstä, johon lisätään tietoverkkojen välityksellä tehtävä yhteistyö. Tämä laajentaa tarkasteltavaksi ilmiöksi suuren osan tietoyhteiskunnassa tapahtuvasta työstä. Korte ehdottaakin, että ehkä jatkossa tulisikin puhua vain työstä e-työn sijasta.

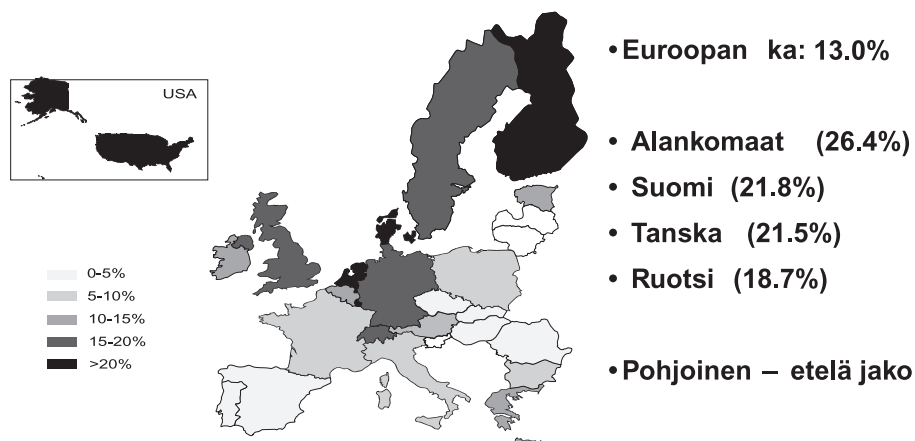
Kuviossa 5 on esitetty e-työn yleisyys Euroopassa ja USA:ssa vuonna 2002 SIBIS tutki-

muksen tulosten mukaan. Prosentuaalisia osuuksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa tutkimuksessa käytetyn määritelmän laajuus. SIBIS tutkimuksen prosentuaaliset osuudet eivät ole suoraan verrattavissa suomalaisiin suppeammalla määritelmällä tehtyihin tarkasteluihin.

KUVIO 5 Empirica. SIBIS 2002. E-työn yleisyys Euroopassa ja USA:ssa

Alla kuviossa 6 esitettynä vuosien 1999 ja 2002 etätyön määrät Euroopassa. Empirican ECATT ja SIBIS tutkimusten tulokset ovat vertailukelpoisia keskenään niissä käytetyn metodologian ansioita.

Lähde: Spread of Telework in Europe 2002/2003 (SIBIS) empirica 2003

KUVIO 6 Euroopan tilanne, Lähde: Empirica, Ecatt 1999 ja SIBIS 2002 tutkimukset.

Verrattaessa Euroopan maita e-työn yleisyyden mukaan havaitaan Alankomaiden sijoittuvan kärkeen (26,4%), sitä seuraavat Suomi (21,8%) sekä Tanska (21,5%) ja Ruotsi (18,7%). Toisaalta Empirican tutkimuksista⁴¹ ilmenee, että Suomi menestyy jo entuudestaan vahvoilla alueilla kuten matkapuhelimien ja internetvälitteisten pankkipalvelujen käytössä, mutta vuoden 1999 tutkimuksen kärkisijoja on menetetty mm. Tanskalle. Yleisenä kehityslinjana mai-

den välisessä vertailussa on hitaammin liikkeelle lähteneiden kireminen kohti aikaisin tietojen viestintäteknologian soveltamiseen lähteneiden tasoa.

3.2 Eurooppalainen trendi; osittainen e-työ ja liikkuva työskentely lisääntyy

Eurooppalaisten survey -tutkimusten mukaan liikkuva työ ja täydentävä kotona tapahtuva e-työ (vähemmän kuin päivä viikossa) ovat lisääntyneet kun taas vakituisen kotona tehtävän e-työn (vähintään päivä viikossa) määrä on jopa laskenut 2 prosenttiyksikköä Suomessa vuosina 1999 – 2002. Tämä sama tendenssi on nähtävissä Euroopan tason keskiarvoissa.

ETÄTYÖN MUOTO	ETÄTYÖNTEKIJÄT % KAIKISTA TYÖSSÄ OLEVISTA	
	1999	2002
Kotona tehtävä etätyö \geq 1 pv/ vko	6.7%	4.7%
Kotona tehtävä etätyö $<$ 1 pv/ vko	6.0%	11.0%
Liikkuva etätyö	2.6%	6.2%
Työ pienissä toimistoissa /kotitoimistoissa, freelancer perusteinen (SOHOs)	2.2%	3.2%
Kaikki etätyön muodot ³	16.8%	21.8%
Arvioitu kokonaismäärä	350,000	500,000

³ Huom. Tässä kohdassa huomioitu kotona tehtävän työn ja liikkuvan työn päällekkäisyys, vastaaja on siis voinut sijoittaa molempiin luokkiin.

Taulukko 5 Eri etätyömuotojen kehitys Suomessa 1999 – 2002. Lähde: Empirica, Ecatt 1999 ja SIBIS 2002 tutkimukset.

Eurooppalaiset keskiarvot etätyömuotojen kehityksestä vuosina 1999 ja 2002. E-työn kokonaismäärä on lisääntynyt. Voimakkaimmin ovat lisääntyneet täydentävä kotona tapahtuva e-työ sekä liikkuva e-työ.

ETÄTYÖN MUOTO	ETÄTYÖNTEKIJÄT % KAIKISTA TYÖSSÄ OLEVISTA	
	1999	2002
Kotona tehtävä etätyö \geq 1 pv/ vko	2.0%	2.1%
Kotona tehtävä etätyö $<$ 1 pv/ vko	2.0%	5.3%
Liikkuva etätyö	1.6%	4.0%
Työ pienissä toimistoissa /kotitoimistoissa, freelancer perusteinen (SOHOs)	0.9%	3.4%
Kaikki etätyön muodot	6.1%	13%

Taulukko 6 Eri etätyömuotojen kehitys Euroopassa 1999 – 2002 Lähde: Empirica, Ecatt 1999 ja SIBIS 2002 tutkimukset.

3.3 Yhteenvedo; e-työn yleisyys

Etätyö näyttää olevan ilmiö, joka lisääntyi 90 -luvun kuluessa. Tällöin etätyö miellettiin lähinnä kotona tapahtuvaksi työskentelyksi ja määritelmällistä rajanvetoa käytiin kotityön ja etätyön välillä. 2000 -luvulla trendi näyttää olevan liikkuvan työn ja monesta paikasta tapahtuvan työskentelyn lisääntyminen kun taas perinteisemmän kotona tapahtuvan etätyön

määrä on jopa hieman vähentynyt niin Suomessa kuin Euroopan tasollakin. Määritelmällinen rajanveto on siirtynyt määritelmän laajentuessa enemmänkin e-työn ja muiden e-toimintojen (e-palvelut, e-liiketoiminta) välille.

Tarkasteltaessa etätyö ilmiötä tiukan määritelmän puitteissa rajaten sen perinteiseen kotona tapahtuvaan etätyöskentelyyn näyttäytyy etätyö marginaalisena ilmiönä työelämässä. Jos taas tarkastellaan etätyötä laajemmasta e-työn näkökulmasta, jolloin viitataan työn- ja liiketoiminnan organisointiin tieto- ja viestintäteknologian avulla ja erityisesti tietoverkkojen välityksellä tehtävään työhön, on kyse laajemmasta ilmiöstä, joka linkittyy kokonaisvaltaisesti toimintaympäristön muutokseen ja sen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Tutkimustulosten mukaan (Työolobarometri 2002) työntekijät ovat melko paljon yhteydessä työnantajaan varsinaisen työajan ulkopuolella matkapuhelimen ja tietoverkon välityksellä eli työ on jo osittain siirtynyt varsinaisen työpaikan ulkopuolella tehtäväksi. Tämä työn hajautuminen asettaa haasteita erottaa toisistaan e-työ, ylityö ja lisätyö, jotta ei päädytä tilanteeseen, jossa e-työn nimissä tehdään korvauksetonta ylityötä tai pyyteetöntä lisätyötä.

Ilmiö, johon sisältyvät tietoverkkojen välityksellä tehtävä työ ja työn hajautuminen perinteisten toimitilojen ulkopuolelle tehtäväksi on selvästikin olemassa, mutta sitä ei suinkaan aina kutusta e-työksi. Määritelmien ja indikaattorien moninaisuus sekä toimintaympäristön jatkuva muutos tuovat osaltaan monimuotoisuutta tähän kokonaisuuteen.

3.4 E-työn toimintaympäristö

Työlainsäädäntö

Suomen työlainsäädännössä ei tunneta etätyötä tai etätyöntekijää erillisenä käsitteenä. Silloin kun etätyönä tehtävä työ on työsuhteista, sovelletaan etätyöntekijöihin pääsääntöisesti samoja työlainsäädöksiä kuin kaikkiin muihinkin työntekijöihin. Kuitenkin, jos etätyö tehdään pääasiassa kotona, ei se ole työaikalain alaista. Samoin työturvallisuuslain soveltaminen vaihtelee työntekopaikasta riippuen. Silloin kun etätyönä tehtävä ansiotyö tulkitaan yrittäjyydeksi, sovelletaan siihen yrittäjälakeja. Työehtosopimuksissa ei ole etätyöstä erillisiä mainintoja. Etätyön ehdoista on sovittu pääasiassa kahdenkeskisissä sopimuksissa työnantajan ja työntekijän kesken. Joissain tapauksissa on ehdoista sovittu työpaikkakohtaisissa sopimuksissa.⁴²

Verotus

Etätyöskentelystä ei ole juurikaan ehtinyt muodostunut ennakkotapauksia vero-oikeudellisissa kysymyksissä. Työvälineistä mahdollisesti koitua verotettava etu sekä työtilasta koituvat vähennykset ovat seikkoja, jotka saattavat nousta esiin etätyötä sovellettaessa. Lisäksi nykyinen verotusjärjestelmä ennemminkin tukee työmatkustamista kuin kannustaa liikkuamisen vähentämiseen. Ajoittain esiin on noussut keskustelua verotuskysymyksistä etätyöntekijöiden kohdalla. Etätyötilanteen verotuskäytännöt tuntuvatkin olevan asia, jota olisi hyvä selkeyttää tai ohjeistaa.

Tutkimus

Etätyöstä on olemassa erilaisia selvityksiä ja case tutkimuksia, mutta laajoihin empiirisiin

aineistoihin pohjautuvia organisaatiotason tutkimuksia ei juurikaan ole e-työstä tehty Suomessa. Turun yliopistossa on käynnistynyt tutkimus ”Joustaako työ, joustavien työjärjestelyjen mahdollisuudet ja todellisuus” e-työn yhteistoimintaryhmän koordinoimana neljän ministeriön yhteisrahoituksen varoin. Lisäksi Sisäasianministeriön sarjassa on ilmestynyt joulukuussa 2003 tutkimus ”Työn hajautuminen verkostoyhteiskunnassa, jäsenyys etätööhön ja yritysten sisäisiin verkostoihin 9 case yrityksen kautta”.

Toimintaympäristön muutos vaikuttaa myös tarkasteltavan kohteen - e-työ ilmiön - muuttumiseen. E-työhön liittyviä yleistyksiä ja skenaarioita tulisikin tarkistaa ja päivittää tutkimusten ja kartoitusten avulla.

Useissa Suomessa toteutetuissa etätöprojekteissa on käytännönläheinen työllisyyteen ja alueellisen elinvoiman säilyttämiseen liittyvä kehittämistyö ollut keskeisempää kuin varsinaisen tutkimustyön. E-työtutkimuksen tulevana haasteena on monitasoinen poikkitieteellinen toiminta, jossa on mukana liiketaloustieteellinen, yhteiskuntatieteellinen, käyttäytymistieteellinen ja oikeustieteellinen näkökulma.

Kehittämistyö

Etätöitä on edistetty Suomessa lähinnä projektimuotoisesti monin eri tavoin; koulutusta ja maaseutu- ja saaristoalueiden väestön työllistämiseen tähtäviä projekteja on järjestetty eri puolilla Suomea. Myös yritysten kehittämistoimintaan liittyviä hankkeita on toteutettu, mutta niitä ei olla rajattu yksinomaan etätöprojekteiksi vaan esimerkiksi virtuaalisuus ja verkostoitumis -teemojen alle.

Euroopan sosiaalirahaston varoilla vuosina 1995 –1998 toteutettujen etätöprojekti- ja hankkeiden kartoituksessa⁴³ todettiin etätöprojekti- ja hankkeiden menetelmien ja kohdentumisen vaihdelleen projekteittain; hankkeissa oli keskitytty mm. :

- tieto- ja tietoliikennetekniikkaan liittyviin kvalifikaatioihin sekä infrastruktuuriin
- tiedonvälitykseen ja markkinointiin etätömahdollisuuksista
- työn innovatiiviseen organisointiin työpaikoilla
- uusien ”etäyrittäjien” valmentamiseen

Erilaisilla tutkimus- ja kehittämishankkeilla on tuettu etätömahdollisuuksien soveltamista organisaatioissa. Etätömahdollisuuksien edistäminen liittyy organisaation kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Kehittyvä organisaatio voi vastata aiempaa paremmin muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin yksilöllä ja inhimillistä potentiaalia tukevalla tavalla. Etätömahdollisuuksien avulla voidaan myös tukea paikallista elinkeinoelämää.

Etätöpolitiikka

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän asettama etätömahdollisuuksien teemaryhmä toimi keskeisenä etätömahdollisuuksien kansallisenä koordinoituna vuosina 1993-2001. Teemaryhmä koordinoi kansallista etätökeskustelua ja kehittämistoimintaa ja oli luonteeltaan hallinnon, yliopistojen ja yritysten edustajista koostuva verkosto. Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut etätömahdollisuuksien teemaryhmän toiminnan lisäksi monia konkreettisia kehittämishankkeita.

Vuonna 1998 SITRA julkaisi esityksen⁴⁴ kansalliseksi tietoyhteiskuntastrategiaksi. Esityk-

sessä nimettiin seitsemän kärkihanketta, joiden pohjalta suomalaista tietoyhteiskuntaa kehitetään. Kärkihankkeita valmisteltaessa ne muuttuivat kärkiohjelmiksi, joista yksi oli etätöiden kärkiohjelma. Etätöitä koskeva ohjelma-asiakirja ”e-Work tänään ja tulevaisuudessa” valmisteltiin työministeriön toimeksiannosta Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa yhdessä useiden osapuolten kanssa. Ohjelman toiminnallinen osuus oli rakennettu olemassa olevien työ- ja aluepoliittisten ohjelmien rahoituksen varaan. Ohjelmaa ei kuitenkaan toimeenpantu sellaisenaan, mutta se johti e-töiden yhteistoimintaryhmän perustamiseen.

Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportissa⁴⁵ hallitukselle todetaan, että hallituksen toimet uuden teknologian, osaamisen ja työmenetelmien käytön alueilla ovat olleet vähäisiä. Hallituksen keskeisinä toimina k.o. alueella luetellaan liikenteen palvelujen kehittämiseen liittyviä hankkeita, sähköisen liiketoiminnan ja uuden teknologian käyttöönottoa edistäneet Verkkokaveri ja eAskel hankkeet sekä e-töiden osalta valtionhallinnossa vuosina 2001- 2002 toteutettu etätöiden kokeiluprojekti, johon osallistui 8 valtion virastoa. Lisäksi yhtenä toimenä mainitaan e-töiden yhteistoimintaryhmän perustaminen.

Nykyisen hallituksen ohjelmassa etätö on mainittuna aluepolitiikan kohdalla. ”Etätöiden tekemistä edistetään sekä poistetaan sen esteitä. Selvitetään mahdollisuudet turvata osaavan työvoiman saanti voimakkaasti väestöään menettävillä alueilla”. Työelämän kohdalla ei etätöitä mainita. Etätö voisi toimia keinona työssä jaksamista ja työn ja perhe-elämän yhteensovittamista edistettäessä, mutta asiasta ei ole olemassa mitään julkista linjausta. Etätöpolitiikan osalta näyttää jatkuvan linja, jonka mukaan etätö on keino alueelliseen kehittämiseen, mutta etätöiden soveltamiseen sisältyviä muita potentiaalisia alueita ei tunnusteta.

Eurooppalainen ulottuvuus

Tietoyhteiskuntakehitys ja e-tö osana sitä ovat sisältyneet Euroopan yhteisön politiikkaan 1990-luvulta alkaen. Linjaukset olivat vuosikymmenen alkupuolella tekniseen infrastruktuuriin painottuvia; esim. vuonna 1993 julkaistussa kasvua, kilpailukykyä ja työllisyyttä käsittelevässä valkoisessa kirjassa tiedon valtateiden rakentaminen nähtiin yhtenä keskeisimpänä keinona Euroopan kilpailukykyyn vahvistamiseen ja työpaikkojen luomiseen. Alueellisen tasavertaisuuden tavoitteet ovat myös olleet keskeisessä asemassa ja edelleenkin tietoliikennetekniikan soveltamisella nähdään olevan merkittävä rooli Euroopan alueiden kehittämisessä ja integroimisessa. 1990-luvun puolivälissä tietoteknisten painotusten rinnalle nousivat tietoyhteiskunnan sosiaaliset ulottuvuudet. Vuonna 1996 julkaistussa vihreässä kirjassa ”Eläminen ja työ tietoyhteiskunnassa: ihmiset ensin” pohdittiin laajasti sekä mahdollisuuksia tietoyhteiskunnan työllisyyden lisäämiseen että yhteiskunnan muutokseen liittyviä sosiaalisia riskejä ja keinoja niiden hallitsemiseksi. Vihreässä kirjassa ”Yhteistyössä työn uudelleen organisointiin” (1997) nähtiin työorganisaatioiden uudistuminen Euroopan kilpailukykyyn kannalta tärkeänä kysymyksenä.

Tietoyhteiskuntakehitykseen kohdistetaan suuria odotuksia kilpailukykyyn ja työllisyyden lähteenä sekä yhteiskunnan kiinteiden ylläpitäjänä. Tietoyhteiskuntapolitiikka linkittyy siten läheisesti EU:n strategiaan toimintaperiaatteisiin. Puhuttaessa työelämästä tietoyhteis-

kunnassa, korostetaan erityisesti:

- työmarkkinoiden joustoa, joka samalla takaa työntekijöiden turvallisuuden
- työntekijöiden etujen turvaamista tietosuojasi- asioissa
- e-työn edistämistä
- työmarkkinaosapuolten välistä keskustelua välineenä muutoksen hallinnassa
- työterveyteen liittyviä kysymyksiä.⁴⁶

Komission e-Eurooppa toimintasuunnitelmilla tähdätään Euroopan nostamiseen johtavaksi tietoyhteiskunnan toteuttajaksi. Eurooppalaisen tietoyhteiskunnan toteuttamisessa sekä kansallinen, alueellinen että paikallinen taso ovat keskeisiä. e-Europe 2005 toimintasuunnitelma keskittyy kuitenkin melko paljon tieto- ja viestintäteknologian järjestelmien ja yhteyksien lukumäärän ja käyttövolyymien lisäämiseen. Innovatiivinen tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävä työn organisointi ei juurikaan sisälly toimintasuunnitelman piiriin.

4. Hallinnonalojen tilanne ja työmarkkinakenttä

Eri hallinnonalojen ja työmarkkinakeskusjärjestöjen etätyötilanteen kuvauksissa on nähtävissä jakautuminen kahdesta eri näkökulmasta tehtyihin tarkasteluihin. Suppeamman näkökulman mukaan tarkastellaan organisaation henkilöstön mahdollisuuksia soveltaa etätyötä kun taas laajemman näkökulman mukaan tarkastellaan kaikkea etätyön edistämiseen liittyvää toimintaa kuten strategisia linjauksia, suunnittelu- ja toteutushankkeita sekä asiaan liittyvää tutkimus- ja selvitystoimintaa. Osion tekstit perustuvat k.o. organisaatioiden toimitamiin materiaaleihin.

Valtioneuvoston kanslia

Valtioneuvoston kanslia osallistui yhtenä pilottivirastona valtakunnalliseen etätyön kehittämishankkeeseen. Etätyökokeilun aikana 1.1. – 31.6.2002 kuusi virkamiestä teki etätyötä. Kyse ei ollut kokoaikaisesta etätyöstä, vaan lähtökohtana oli, että etätyöntekijä tekee vähintään kaksi työpäivää viikossa virkahuoneessaan. Valtioneuvoston kanslia jatkoi useimpien kokeilussa mukana olleiden virkamiesten etätyösopimuksia vuoden 2002 loppuun asti. Etätyö myös laajeni ja uusia henkilöitä aloitti työskentelyn muissa kuin viraston tiloissa. Vuoden 2003 kuluessa VNK on jatkanut etätyökäytäntöjään. Etätyötä seurataan edelleen, mutta ei yhtä intensiivisesti kuin kokeilun aikana. Varsinaisen etätyön lisäksi valtioneuvoston kansliassa ovat laajasti käytössä etäyhteydet, joita käytetään mm. matkoilla ja viikonloppuina

Sisäasiainministeriö

Sisäasiainministeriön aluekehitysosasto osallistui valtakunnalliseen etätyön kehittämishankkeeseen.

Ministeriön e-työhön linkittyviä toimia ovat:

- Ohje tietoturvaluus etätyössä 9.12.1997
- Ohje on uusittu 20.12.2000 Tietoturvaluus sisäasiainministeriön hallinnonalan etätyössä
- Loppuraportti virkamiesten asiointikortti asiasta 2.5.2000
- Virkamiehen asiointikortin hankintatyöryhmän loppuraportti 15.3.2002
- Virkamiehen asiointikortin hallinnointi- ja rekisteröintityöryhmän loppuraportti 15.3.2002

Sisäasiainhallinnossa on järjestetty etäyhteys 780:lle henkilölle. Etäyhteydet on järjestetty kannettavilla tietokoneilla, modeemeilla ja henkilökohtaisilla turvakorteilla. Ministeriössä etäyhteyksiä otetaan sähköpostiin kotoa tai matkoilta. Kotona tai matkoilla tehdyt asiakirjat välitetään työpaikalle sähköpostin liitetiedostoina.

Sisäasiainministeriön hallinnonalan etäkäyttäjät voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään:

- 1) Pienten palvelutoimistojen henkilöstö on etäyhteydessä kiinteästä virkapaikasta, mutta yhteyden turvallisuuden takaamiseksi käytetään salausta
- 2) Virkamiehet, jotka ovat mukana erilaisissa päivystyskierroissa

3) Tietotekniikkahenkilöt, joilla osalla on etäyhteyksiä käytössään, mutta pääsääntöisesti tekevät työnsä virkapaikallaan.

Noin kymmenen henkilöä arvioidaan tekevän varsinaista virkapaikan ulkopuolista säännöllistä etätöitä (yksi päivä tai enemmän viikossa kotona tai virkapaikan ulkopuolella).

Opetusministeriö

Opetusministeriö on toimeenpannut koulutus- ja tiedepolitiikan alueella kaksi tietoyhteiskuntaa edistävää strategiaohjelmaa. Strategioiden toimeenpanon voidaan katsoa välillisesti edistävän myös etätöiden asemaa opetustoimen hallinnonalalla.

Ensimmäisen, vuosille 1995-1999 ajoittuneen koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategian painopisteitä olivat oppilaitosten verkottaminen ja laitehankinnat, opetushenkilöstön osaamisen edistäminen sekä alan ammattilaisten koulutuksen lisääminen. Vuosille 2000-2004 ajoittuvan strategian yleisenä tavoitteena on, että vuoteen 2004 mennessä Suomi on maailman kärkimaiden joukossa oleva osaamis- ja vuorovaikutusyhteiskunta. Strategian toimeenpano on jakautunut kolmeen pääryhmään, jotka ovat

1. tietoyhteiskuntataitojen vahvistaminen,
2. verkko-opetuksen laajentaminen ja
3. tietoyhteiskunnan rakenteiden vahvistaminen.

Pääryhmien toiminta on organisoitu kahdeksaan hankkeeseen, joita strategian loppuvaiheessa ovat olleet:

1. Tietoyhteiskunnan kansalaistaidot
2. Opetushenkilöstön koulutus
3. Tietoteollisuuden ja digitaalisen viestinnän ammattilaisten koulutus
4. Virtuaaliopetuksen kehittäminen korkeakouluissa
5. Virtuaalikoulu
6. Oppimisympäristöjen tutkimus
7. Tietoyhteiskunnan rakenteet
8. Digitaaliset oppimateriaalit

Tietoyhteiskunnan kansalaistaidot -hankeryhmä on parantanut koko kansan tietoyhteiskuntataitoja ja -palveluita. Sen voidaan nähdä luovan kaikille perusvalmiuksia tieto ja viestintäteknikan käyttöön työssä.

Opetushenkilöstön koulutus -hankeryhmä on edistänyt opettajille suunnattua 'Ope.fi' -täydennyskoulutusta. Kaikille opettajille on haluttu varmistaa tieto- ja viestintäteknikan perusosaaminen ja puolelle opettajista tieto- ja viestintäteknikan pedagoginen osaaminen. Noin 20 % opettajista on tarjottu täydennyskoulutusta, jolla on ollut mahdollista hankkia tieto- ja viestintäteknikan syventävät tiedot ja taidot.

Tietoteollisuuden ja digitaalisen viestinnän ammattilaisten koulutukseen keskittyvän hankeryhmän työn taustalla on opetusministeriön vuonna 1998 käynnistämä sähkö- ja tietotekniikka-, elektroniikka-, tietoliikenne ja tietojenkäsittelyaloja koskevan tietoteollisuusohjelma vuosille 1998-2002. Ohjelmalla pyrittiin kehittämään tietoteollisuuden tarvitsemaa työvoimaa.

maa lisäämällä alan peruskoulutuksen määrää sekä toteuttamalla jo työssä oleville suunnattua muuntokoulutusta tietoteollisuuden aloille.

Oppilaitosten laite- ja verkkoympäristön kehittämistä on tuettu vuosittain myöntämällä oppilaitoksille ja niiden ylläpitäjille avustuksia laitehankintoja varten. Hankinnoissa on edellytetty aina vähintään 50 % omarahoitusosuutta. Opetushallitus on huolehtinut avustusten kohdentamisesta.

Opetusministeriö on seurannut laite- ja verkkoympäristöihin liittyvien resurssien jakaantumista valtakunnallisesti, alueellisesti ja oppilaitos- ja kirjastoyksiköittäin. Tavoitteena on edelleen, että kaikki oppilaitokset ja kirjastot saadaan nopeiden tietoliikenneyhteyksien piiriin vuoden 2006 loppuun mennessä. Tavoite, että kaikilla oppilaitoksilla on tietoliikenneyhteydet (vähintään ISDN tasoiset yhteydet) toteutui vuoden 2000 loppuun mennessä.

E-työ opetustoimen hallinnonalalla

Joustavia työjärjestelyjä on kokeiltu vaihtelevasti opetustoimen hallinnonalalla koulutus- ja tutkimusorganisaatioissa. Laajan etätyön soveltuminen koulutusorganisaation on haasteellista toiminnan aktiivisesta ja vuorovaikutukseen perustuvasta luonteesta johtuen. Erityisesti nuorten aikuisten ja työelämässä toimivien aikuisten opiskelumahdollisuuksia on pyritty helpottamaan etäopiskelun avulla. Tutkimustyössä hajautettu työn tekeminen on mahdollistettu melko hyvin. Tietoa ja kokemuksia on koottu toistaiseksi vähän.

E-työ opetusministeriössä

Opetusministeriö on tarjonnut palveluksessa oleville virkamiehille mahdollisuutta etätyöyhteyksiin kotoa ja virkamatkoilta. Yhteys opetusministeriön verkkoon on järjestetty valtioneuvoston kanslian etäyhteyspalvelun (VerkkoDuuni) avulla.

Vuodesta 1999 lähtien opetusministeriön palveluksessa oleva virkamies (myös määräaikaisessa virka- tai työsuhteessa) on voinut saada käyttöönsä kannettavan mikrotietokoneen, modeemin, tulostimen ja ohjelmistot etätyöskentelyä varten. Opetusministeriössä etätyömahdollisuutta käyttävien virkamiesten määrä on noin 140 henkeä, joka on melko korkea suhteessa valtionhallinnon muihin vastaaviin virastoihin. Varsinaista työskentelyä kotona nykyinen tekninen ratkaisu ei tue hyvin. VerkkoDuunin kautta toimii ainoastaan modeemi ja ISDN yhteys. ADSL tai vastaavat nopeat tietoliikenneyhteydet eivät toimi toistaiseksi. Koska käytetty yhteys on hidas niin käytännössä sähköposti on käytetyin palvelu.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maaseutupolitiikan alalla on tunnustettu etätyöhön liittyvä potentiaali koko 1990 -luvun ajan ja tuettu monia konkreettisia kehittämishankkeita eri puolella Suomea. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän asettama etätyön teemaryhmä toimi keskeisenä etätyöasioiden kansallisena koordinointielimenä vuosina 1993 - 2001. Teemaryhmä koordinoi kansallista etätyökeskustelua ja kehittämistoimintaa ja oli luonteeltaan hallinnon, yliopistojen ja yrityksien edustajista koostuva verkosto. MMM on rahoittanut etätyön teemaryhmän toiminnan lisäksi monia konkreettisia kehittämishankkeita. Tällä hetkellä maaseudun kehittämissuunnitelman alla

on käynnissä viisi etätyön edistämiseen liittyvää hanketta:

- Keski-Suomi: ALMA -rahoituksella Hankasalmen pienyrityskeskus ja ESR Tavoite 1 rahoituksella Etiäinen - esiselvitys hanke.
- Uusimaa: ALMA -rahoituksella hanke rakennussuunnittelun liitännäiselinkeinoista sekä Digital Village -hanke.
- Etelä-Pohjanmaalla: ALMA -rahoituksella Alavudenjärven yrityskeskus
- Hanke Etätyön vaikutusten arviointi 2002 - 2003, toteuttajana Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus
- Hanke Alueellisesti hajautettujen organisaatioiden toimintamalli 2002 - 2004, toteuttajana Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Lisäksi Leader+ ohjelmassa on vireillä hanke, jonka kuluessa toteutettaisiin esiselvitys etätyöstä ja mediabussista Satakunnassa.

Hallinnonalalla työskentelevien etätyöhalukkuudesta on tietoja elo- syyskuulta 2003. Tuolloin toteutettiin alueellistamiskysely maa- ja metsätalousministeriössä sekä sen tietopalvelukeskuksessa. Kyselyyn vastasi 630 henkilöä vastausprosentin ollessa 80,8. 33% vastaajista ilmoitti olevansa valmis työskentelemään päätoimisesti muualla kuin nykyisissä pääkaupunkiseudulla sijaitsevilla toimitiloissa. Sijainnit jakautuivat seuraavasti 33%: Hämeenlinna, 24% Lahti, 22% Tampere ja 15% Turku. Kysymykseen, jossa kysyttiin kiinnostusta hoitaa nykyistä tehtäväänsä sijoitettuna johonkin TE- keskuksista, vastasi myöntävästi 31% vastaajista. Etätyökiinnostus on korkea kyselyn mukaan; 61% MMM:n ja sen tietopalvelukeskuksen työntekijöistä olisi kiinnostunut tekemään etätyötä siten, että toimipiste sijaitsi jossakin muualla kuin ministeriössä. Näistä etätyöhalukkaista 79% katsoi kodin olevan hyvä työpaikka, mutta myös muut virastot tai esimerkiksi toimistohotellit kävivät yli puolelle vastaajista.

Liikenne- ja viestintäministeriö

Ministeriössä on viime vuosina tehty muutamia selvityksiä ja rahoitettu tutkimus- ja kehittämishankkeita, joissa on tutkittu etä- tai eTyön vaikutuksia liikenteen määrään ja kulkumuotoihin. Näitä on tehty lähinnä työmatkaliikenteen ja kestäväen kehityksen näkökulmasta. Lisäksi on osallistuttu Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan YTV:n, suurten kaupunkien ja seutukuntien vastaaviin hankkeisiin. Vaikka tieto- ja viestintätekniikan nopea kehitys tarjoaa uusia mahdollisuuksia korvata fyysistä matkustamista ja siten ruuhkautumista, ei itse hallinnonalalla ole toistaiseksi selvitetty laajemmin etätyön, eTyön tai liikkuvan työn merkitystä työn tehostamistoimissa.

Tutkimukset osoittavat, että eTyön lisääminen tarvitsee tuekseen taloudellisia ohjauskeinoja, joukkoliikennepalvelujen kehittämistä ja yhdyskuntarakenteen eheyttämistä. Täten turvataan se, ettei eTyö johda siihen, että ihmiset muuttavat eTyön myötä yhä kauemmaksi työpaikoiltaan tai käytä lisääntyntä omaehtoista aikaa muuhun henkilöautolla liikkumiseen.

Esimerkkejä tutkimus- ja kehittämishankkeista

1. Liikenne- ja viestintäministeriön johdolla on valmisteltu henkilö- ja joukkoliikenteelle viitekehystä yritysten ja organisaatioiden työmatkasuunnitelmien kehittämiseksi, jossa tavoitteena on edistää kestävämpien liikennemuotojen (pyöräily, kävely, joukkoliikenne) käyttöä. Osana tätä yritysten ja yhteisöjen työmatkaliikennesuunnittelua eli Company Mobility Management'a pyritään myös edistämään eTyötä. Tähän käsitteistöön löytyy toimintamalleja kansainvälisestä tutkimusyhteistyöstä.

2. Vuonna 2000 valmistui Himasen, Lehdon ja Mannermaan tutkimusraportti "*Viesti ja matka kulkevat omia teitään. Tieto- ja viestintätekniiikan vaikutus matkustamiseen.*" Tutkimuksessa selvitettiin kansalaisten mahdollisuuksia ja erityisesti haluja korvata eri liikennemuodoissa liikkumistaan tieto- ja viestintäteknikalla. Suomalaisten matkasuoritteesta yli puolet syntyi vapaa-ajan matkoista, joihin ei juurikaan sisältynyt välitöntä korvausmahdollisuutta.

3. Vuosina 1997-2002 toteutettiin "*Ympäristövaikutuksiltaan edullinen yhdyskuntarakenne ja liikennejärjestelmä LYYLI*" -tutkimus- ja kehittämishankkeita. LYYLI-ohjelmassa rahoitettiin etätyötutkimus "*Etäläsnäön liikenteelliset ja ympäristölliset vaikutukset*" (LYYLI-raporttisarja nro 21). Myös "*Yhdyskuntarakenteen liikennetarpeen muutokset suomalaisissa kaupungeissa vuoteen 2020*" -hankkeessa (LYYLI-raporttisarja nro 19) tutkittiin etätyötä. Tutkimusnäkökulmat olivat alue- ja yhdyskuntarakennetta tehostavia ja ympäristöä säästäviä.

4. Ministeriö on ollut vuosien 2000-2002 aikana mukana YM:n ympäristöklusterin *Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys* -tutkimusohjelman eTyö- ja etätyöhankkeissa. Keväällä 2003 valmistui ohjelman etätyötä tutkinut usean tahon yhteinen Etätyö ja pitkät työmatkat -tutkimushanke.

5. Keväällä 2001 ministeriössä tehtiin sisäisesti suppea kysely etätyöstä. Vastanneista etätyötä kertomansa mukaan teki 5,4%, mutta sitä haluaisi tehdä 66,7%. Loput 28% ei halunnut tehdä etätyötä. eTyöyhteys ministeriön sähköpostijärjestelmään on mahdollista Secur-ID-etäyhteyden avulla reilusti yli puolella henkilökunnasta. Hallinnonalalla tiehallinnon keskushallinto ja tiepiirit ovat toteuttaneet jo viiden-kuuden vuoden ajan omaa etätyömalliaan ja varovasti arvioiden lähes 15% henkilöstöstä tekee jonkin tyyppistä eTyötä. Positiiviset vaikutukset ovat olleet turhan matkustamisen väheneminen ja aikasäästöt.

Kauppa- ja teollisuusministeriö

Kauppa- ja teollisuusministeriön toimialueella ei ole käynnistetty erillisiä etätyöhön liittyviä hankkeita, vaikkakin erilaisiin yritys- ja teknologiahankkeisiin voidaan katsoa sisältyvän tällaisia elementtejä. Ministeriön omassa toiminnassa e-työn rooli on koko ajan kasvanut ja sitä tehdään suhteellisen runsaasti. Toiminnallisesti se on lähinnä matkatyön luonteista ja jakautuu osastoittain substanssitehtävien mobiiliuden asteesta riippuen epätasaisesti. Työhön soveltuvia laitteita on runsaasti ja muotoja useita, eli suppeimmillaan postinluvusta matkatyön kautta kiinteään yhteyteen työpaikan tietoverkkoon. Ensimmäinen etätyösopimus on myös tehty kaksi päivää viikossa toisella paikkakunnalla tehtävälle työmallille.

Ministeriön hallinnonalan osalta e-työn tilannetta kartoitettiin sähköpostikyselyn avulla. Seuraavissa kappaleissa on esitetty lyhyesti virastokohtaisia näkemyksiä tilanteesta ja tarpeista:

Geologian tutkimuskeskus

Varsinaista etätyötä tehdään vähän ja periaatteita ei vielä ole olemassa. Keskustelu ja alustava valmistelu etätyön käyttöön liittyvistä periaatteista ja sopimusmalleista on aloitettu. Tekniset valmiudet etätyöhön ovat olemassa. Mm. kommunikaattoreita, GSM-puhelimia, SecurID-tunnistekortteja ja kannettavia hyödynnetään kotona ja työmatkoilla työskentelyssä sekä sähköpostin käytössä. VPN-verkkoyhteys tulossa käyttöön.

Energiamarkkinavirasto

Etätyöhankkeita ei ole toistaiseksi käynnistetty tietoturvasyistä. Virasto on pieni, joten on katsottu saavutettavien etujen olevan toistaiseksi pieniä suhteessa kustannuksiin.

Huoltovarmuuskeskus

Virastossa ei ole varsinaisia tarpeita e-työhankkeiden kehittämiseen ja e-työmuotojen käyttöönottoon, mutta alan kehitystä seurataan.

Kilpailuvirasto

Etätyöhankkeita ei ole toistaiseksi käynnistetty tietoturvasyistä, mutta alan kehitystä kuitenkin seurataan jatkuvasti. Asiasta järjestetyn kyselyn mukaan etätyön tarve virastossa on vain satunnaista. Ensisijainen tarve painottuu lähinnä sähköpostien lukumahdollisuuteen.

Mikes

Mittatekniikan keskuksessa etätyötä tekee n. 30 % henkilöstöstä maksullisen palvelutoiminnan yhteydessä tapahtuvana matkatyönä asiakkaan tiloissa. Matkatyöhön liittyvää suunnittelua ja raportointia tehdään myös kotityönä. Kotona tapahtuvasta etätyöstä sovitaan kirjallisesti ja sitä varten on annettu tietoturvaohje. Työvälineinä ovat kannettavat tietokoneet, modeemiyhteys sekä matkapuhelimet. Käytössä on SecurID-kortti. Etätyöpolitiikkaa päivitetään talvikaudella 2003-04.

Patentti- ja rekisterihallitus

Etäyhteyksiä on käytetty lähinnä sähköpostin lukemiseen. Erityisiä hankkeita aiheesta ei ole suunnitteilla.

TE-keskukset

Etätyötä tehdään vaihtelevasti ja mitään sopimuskäytäntöjä TE-keskuskentän laajuisesti ei ole luotu toistaiseksi. Esimerkkinä uudesta työmallista on kuitenkin TE-keskusten tietohallinnon kehittämispalvelut -yksikkö, joka perustettiin syyskuun alussa vuonna 2003. Se hoitaa kaikkien viidentoista TE-keskuksen yhteisten tietojärjestelmien kehitys- ja ylläpitotyötä ja on toiminnallisesti täysin hajautettu ympäri maata. Yksikköä johdetaan ministeriön elinkeino-osaston TE-keskusryhmästä, sen keskuspaikka on Etelä-Savon TE-keskuksessa Mikkelistä ja sillä on henkilöstöä seitsemässä keskuksessa. Työtä tehdään verkottuneesti hyödyntäen kannettavia mikrotietokoneita, matkaviestimiä sekä videoneuvottelutekniikkaa.

Tekes

Tekesiin on luotu ja ohjeistettu etätyön periaatteet sopimusmalleineen liittyen laitoksen uuteen työaikamalliin. Käytäntö on ollut voimassa 1.4.2002 lähtien. Tekesissä oli jonkin verran

etätyöntekijöitä ennen tätäkin ja nyt tilannetta seurataan. Organisaatiossa ollaan perehtymässä e-oppimiseen ja vuonna 2003 on tarkoitus siirtää osa Tekesin koulutuksesta verkkoon tai hyödyntää sitä osana perinteisempää koulutusta ja perehdyttämistä.

Tukes

Noin 60% henkilöstöstä Turvatekniikan keskuksessa tekee etätöitä työmatkoilla, kotona työpäivän jälkeen ja pieneltä osin myös työajalla kotoa käsin esimiehen luvalla. Etäyhteys otetaan puhelinlinjoja myöten (lankayhteys tai gsm-data), lisäksi sähköpostiohjelmaan saa yhteyden Internetin ja matkapuhelimen kautta Radiolinjan tuotteen avulla. Turvaratkaisuna puhelinyhteyksillä on käytössä SecurID-kortit. Valmistella on sisäinen ohje etäkäytön tietoturvallisuudesta. Lisäksi suunnitteilla on etäyhteyksien käyttö kokonaan Internetin kautta VPN-salattuna.

Kyselyyn eivät vastanneet Kuluttajavirasto, Kuluttajavalituslautakunta, Matkailun edistämiskeskus, Valtion teknillinen tutkimuskeskus ja Kuluttajatutkimuskeskus. Yhteenvetona voidaan todeta, että e-työn teossa ollaan vielä alkuvaiheessa, käsitteentä on epäselvä ja asia nähdään vielä pitkälti tietoteknisenä muutostekijänä. Virastojen aktiivisuus asiassa on kuitenkin kasvamassa sillä työn luonteen muutos liikkuvammaksi sekä vähemmän aikasidonnaiseksi on selkeästi nähtävillä.

Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla e-työn merkitys voidaan nähdä kaksijakoisena. Toisaalta etätyöllä mahdollistetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen tietoteknologiaa hyväksi käyttäen. Tulisi arvioida, millaista työtä sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla e-työ voi luoda. Toisaalta e-työllä on omat vaikutuksensa perhepolitiikkaan esim. perheen ja työn yhteensovittamisen kautta. Etätyö ja e-työ voidaan ymmärtää sosiaalipoliittisesti kahdeksi täysin eri asiaksi. E-työ voi sisältää lähes kaiken, mitä sosiaali- ja terveyssektorilla voidaan tietoyhteiskunta-asioiden puitteissa tehdä. Etätyö puolestaan vielä tällä hetkellä muodostaa suppeamman osan sosiaali- ja terveydenhuollon saralla.

STM on 26.4.1995 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tietohallinnon toimintastrategia siten, että uuden tietotekniikan avulla parannetaan sosiaaliturvan saatavuutta, laatua ja tehokkuutta.

Tämän ensimmäisen sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen tietoteknologian hyödyntämisstrategian keskeiset toimintalinjaukset ovat:

- Kohti tietoyhteiskuntaa kaikille
- Palvelun porrastuksesta saumattomiin palveluketjuihin
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen verkostoitumisen perusta on kunta
- Verkostoitumisen edellytys on moniulotteiset tietoverkot
- Kansalaisen ja asiakkaan toimintamahdollisuuksien parantaminen
- Tietosuojan ja tietoturvan kehittäminen
- Tietojärjestelmien integraation ja yhteensopivuuden parantaminen
- Osaava ja jaksava henkilöstö
- Tiedon ja osaamisen monipuolinen hyödyntäminen

- Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiaturvituksen ja -osaamisen edistäminen
- Hyvinvointiklusterin vahvistaminen

Tietoteknologian avulla voidaan kansalaisten tietoutta lisätä ja samalla kaventaa väestöryhmien välisiä terveys- ja muita eroja. Sosiaali- ja terveysala pyrkii osaltaan estämään tietoyhteiskuntakehityksestä mahdollisesti johtuvaa syrjäytymistä. Tietoteknologian avulla voidaan parantaa kansalaisten ja asiakkaiden toimintamahdollisuuksia. Kansalaisten tulee kuitenkin olla tasa-arvoisia tietosuojan kannalta. Sosiaali- ja terveysministeriöllä on oman hallinnonalansa tietojärjestelmien kansallinen koordinoituvastuu.

Uuden teknologian käyttöönoton yksi tärkeimmistä kriteereistä on strategian mukaan se, miten se edistää sosiaaliturvan kattavuutta ja eri väestöryhmien omatoimisuuden tukemista. Tietoyhteiskunta, kansalaisten laajat tiedonsaanti- ja osallistumismahdollisuudet johtavat osaltaan tasa-arvoisempaan, avoimempaan ja julkisempaan yhteiskuntaan ja siten myös toimivampaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Muita valtakunnallisia linjauksia aiheesta STM:n tietoteknologian hyödyntämisstrategian lisäksi sisältää myös Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma vuosille 2000-2003.

Sosiaali- ja terveysministeriön Makropilottihanke muodosti ainutlaatuisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää uudistavan kehittämishankkeen. Vuonna 2002 varsinaisen kehittämistyön rahoituspäätökset siirrettiin Satakunnan Sairaanhoidopiirille. Näin sairaanhoidopiiristä tuli vastuullinen toimija kehittämistyössä.

Valtioneuvoston tekemällä periaatepäätöksellä vuonna 2000 kohdennettiin ns. tulevaisuuspaketista määrärahaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämiseen. STM on päättänyt kohdentaa nämä määrärahat seuraaviin kohteisiin:

- 1) Saumattomia palveluketjuja tukevien toimintamallien ja teknisten ratkaisujen edelleen kehittäminen ja käyttöönotto. STM haluaa varmistaa makropilottihankkeen loppuunsaattamisen ja tulosten täysimääräisen hyödyntämisen.
- 2) Sosiaalihuollon eKonsultaatiopalvelut -hanke, jolla pyritään luomaan koko maan kattava tieto- ja viestintäteknologiaa laajasti hyödyntävä konsultaatiopalvelujärjestelmä sosiaalihuollon tarpeisiin.
- 3) Vanhusten ja vammaisten itsenäisen suoriutumisen edistäminen (ITSE hanke). Tavoitteena on edistää vanhusten ja vammaisten itsenäistä suoriutumista ja kotona asumista vauhdittamalla alueellisen toiminnan organisointia uuden teknologian, tietotekniikan ja telemaatiikan hyödyntämiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon on suunnitteilla kattava valtakunnallinen tietojärjestelmä, joka kokoaisi yhteen sosiaali- ja terveysalan tietovarannot niin julkishallinnosta kuin yksityis- ja järjestösektoriltakin. Sosiaali- ja terveysministeriö eSTM - kohti sähköistä hallintoa -strategian tavoitteena on ministeriön toiminnallisista tavoitteista lähtien laatia linjaukset siitä, kuinka ministeriön tulee edetä kohti sähköistä hallintoa.

Tietoteknologian osaamiskeskus osallistuu sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisen palvelun ja asioinnin edellytysten kehittämiseen. Lisäksi se kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon tie-

tojärjestelmien yhteistoiminnallisuutta ja yksityisyyden suojaa tietoverkoissa. Keskus välittää tietoa tietoteknologian hyödyntämisestä, kansallisista ja kansainvälisistä hyvän tietosuojan periaatteista ja standardisointityöstä. Keskuksella on keskeinen rooli sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologian koordinoinnissa kansallisesti ja se ylläpitää yhteyksiä alan kansalisiin ja kansainvälisiin toimijoihin. (<http://www.stakes.fi/oske>)

STM on asettanut työryhmän sosiaali- ja terveystietoteknologiakehitystä ohjaamaan. Työryhmän tehtävänä on pyrkiä ohjaamaan tietoteknologian käyttöönottoa sosiaali- ja terveydenhuollossa ja turvaamaan tasapuolinen kehitys maan eri osissa. Työryhmän puheenjohtajana toimii STM:n kansliapäällikkö Markku Lehto. Sihteereinä projektipäällikkö Ralf Ekebom, STM sekä tietohallintopäällikkö Pekka Ruotsalainen, Stakes.

Stakesin alueyhteistyöryhmä on aloittanut sosiaali- ja terveydenhuollon alalla meneillään olevien tietoteknologiahankkeiden kartoitustyön, joka valmistuttuaan auttaa osaltaan hahmottamaan alalla tehtävää työtä kokonaisuudessaan.

Useat tietoteknologiahankkeet ovat hyvinvointiklusterityötä. Hyvinvointiklusteri on ”sateenvarjo”, jonka suojassa on käynnistetty useita tutkimus- ja kehittämis- ja teknologiaohjelmia.

Yleisesti voidaan sanoa e-työn olevan sosiaali- ja terveydenhuollon alalla osin vaiheessa, jossa verkostoja ja yhteistyökuvioita ollaan vielä suurelta osin vasta luomassa. Hyvin monet hankkeet tähtäävät verkostojen luomisen mahdollistamiseen ja työkäytäntöjen kehittelyyn. Toisaalta viime vuosina on toteutettu ja parhaillaan on käynnissä lukuisia tietotekniikkaa soveltavia tiedonsiirto- ja aluetietojärjestelmähankkeita. Samoin sähköisiä informaatio- ja asiointipalveluja on kehitteillä. Saumattomat palveluverkostothan ovat STM:n valtakunnallisenä kehittämistavoitteena.

Ympäristöministeriö

Ympäristöministeriön hallinnonalalla eTyön tarjoamat mahdollisuudet jakaantuvat kahteen kategoriaan:

- Ympäristömyötäisen infrastruktuurin ja toimintamallin edistäminen ja vahvistaminen eTyön avulla
- Joustavan työntekomallin edistäminen yhtenä ympäristöhallinnon etuna kilpailtaessa osaavasta henkilökunnasta

Ympäristömyötäisen infrastruktuurin ja toimintamallin edistäminen ja vahvistaminen eTyön avulla tarkoittaa uudenlaisten elämäntyylien korostumista sekä ihmisen että yrityksen/työnantajan kannalta. Tällaisessa asumisen, työnteon ja liikkumisen muodostamassa vuorovaikutuskentässä ihminen pyrkii valitsemaan ympäristön kannalta myönteisiä vaihtoehtoisia toimintamalleja. Joustava työntekomalli voi suosia parhaimmillaan sekä ympäristöä säästäviä toimenpiteitä (mm. matkustuksen vähenemistä, yhdyskuntarakenteen pakkautumista) sekä antaa samalla työnantajalle mahdollisuuden käyttää sitä etuna kilpailtaessa osaavasta työvoimasta.

Ympäristömyötäisen infrastruktuurin ja toimintamallin edistäminen ja vahvistaminen eTyön avulla:

Ympäristöministeriö osallistuu eTyön tutkimuksen ja soveltamisen tukemiseen pääosin ympäristökluusterin tutkimusohjelman kautta. Toisen ohjelmakauden (2000-2002) hankekokoaisuuteen 'Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys' kuuluu useita eTyötä tai sen vaikutuksia selvittävää hanketta. Kestävä kehitys – tutkimusosio on samalla tietoyhteiskunnan kärkiohjelma. Keskeisimpiä hankkeita alalta ovat:

Etätyön ekohallittu käyttöönotto -

Asumisen, työn ja liikkumisen kaupunkirakenteellisen uusjaon ympäristövaikutukset

Ekotietoyhteiskunta: kriteetit ja toimintamahdollisuudet (e-tieto) / TuKKK

E-tieto -hankkeessa tutkitaan tulevaisuudentutkimuksen näkökulmasta miten tietoteknologiaa voidaan hyödyntää kestävään kehitykseen liittyvien ekologisten, kulttuuristen, sosiaalisten ja taloudellisten tavoitteiden saavuttamisessa.

Uuden informaatioteknologian rooli arjen ympäristötietoisuudesta ja -toiminnassa (it-arki) / TKK

Hankkeen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, millä ehdoilla tietoyhteiskunta voisi tukea ympäristöystävällistä elämäntapaa.

Etätyöstäkö ratkaisu pitkien työmatkojen vähentämiseen? / Syke

Hankkeen tavoitteena selvittää etätyön laajuus, alueellinen vaihtelu ja suhde työmatkan pituuteen – arvioidaan, voidaanko etätyöllä vähentää erityisesti pitkien työmatkojen määrää

Helmikuussa 2. päivänä 2004 järjestettävässä seminaarissa esitellään projektien tuloksia.

Joustavan työntekomallin edistäminen yhtenä ympäristöhallinnon etuna kilpailtaessa osaavasta henkilökunnasta:

Ympäristöministeriö suhtautuu etätyöhön myönteisesti keinona uudistaa ympäristöhallinnon toimintatapoja ja työn organisointia. Kokonaan etätyötä tekeviä ei tiettävästi ympäristöhallinnossa ole, mutta osittaista (1-3 / pv / vko) kyllä.

Ympäristöministeriön asettama työryhmä selvitti etätyön soveltuvuutta ja periaatteita ympäristöhallintoon jo vuonna 1998. Työryhmä tarkasteli toimeksiantonsa mukaisesti etätyötä myös tietoyhteiskuntahankkeen ja kestävä kehityksen kannalta. Ehdotusten saama palautte oli myönteistä. Tästä syystä ympäristöhallinnossa otettiin käyttöön etätyön periaatteet ja käytännön menettelytavat.

Keväällä 2002 ympäristöministeriö selvitti etätyön tilannetta hallinnonalallaan. Ministeriössä etätyötä teki vuosien 1999-2002 aikana yhteensä 9 henkilöä. Yleisintä etätyön tekeminen on ollut Suomen ympäristökeskuksessa, jossa etätyösopimus tehtiin kaikkiaan 28 henkilön kanssa. Myös aluehallinnossa 10 alueellisesta ympäristökeskuksesta 13 ympäristökeskuksesta ja 2 ympäristölupavirastoa 3 lupavirastosta ovat soveltaneet etätyön periaatteita. Etätyötä on tehty erityisesti kehittämis- ja selvitystehtävissä, tietohallinnontehtävissä sekä myös mm. käännoispalveluissa. Sekä etätyötä tekevät että myös esimiehet ovat olleet pääsääntöisesti tyytyväisiä etätyöskentelyn järjestelyihin sekä työn tuloksiin.

Etätyöhön on suhtauduttu myönteisesti myös vastikään valmistuneessa ympäristöhallinnon henkilöstöstrategiassa. Strategian yhtenä kohtana on tullut esille joustavan työntekomallin edistäminen kilpailtaessa osaavasta henkilökunnasta. Joustavalla työntekomallilla voidaan mahdollisesti saavuttaa kilpailuetua tarjoamalla työntekijöille paremmat mahdollisuudet sovittaa yhteen työtä, asumista ja perhe-elämää.

Työministeriö

Työministeriössä etätyön / e-työn nähdään linkittyvän työelämän tuottavuuteen ja työelämän laatuun. Tieto- ja viestintäteknologian aiempaa tuottavampi hyödyntäminen työpaikoilla edellyttää organisatorisia innovaatioita teknologisten innovaatioiden rinnalle sekä työkuultuurin kehittymistä luottamusta tukevia työskentelytapoja suosivaksi. Työelämän kokonaisvaltainen kehittäminen ja työhyvinvoinnista huolehtiminen korostuvat osaamiseen ja tietoon perustuvan tietotalouden aikakaudella. E-työtä sovellettaessa sekä organisaation kilpailukyky että organisaation työntekijöiden hyvinvointi paranee uudenlaisen joustavan työnorganisoinnin myötä.

Työministeriö on toiminut etätyön edistämisen parissa 1990-luvulta alkaen tuottamalla tutkimuksia, selvityksiä ja artikkeleita aiheesta. Konkreettisia etätyöhankkeita on rahoitettu ESR-ohjelman kautta. Työministeriö toimi yhteistyössä Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kanssa hankkeessa ”Etätyö muutoksen välineenä” vuosina 1995 -1997. Lisäksi Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kanssa on toimittu yhteistyössä etätyöhön liittyvissä tutkimus- ja kehityshakkeissa. Työministeriö osallistui maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän alaisen etätyön teemaryhmän toimintaan sen toimikausien ajan vuosina 1993 - 2001. Ministeriössä seurataan eurooppalaista e-työ kehitystä ja osallistutaan alan kansainväliseen yhteistyöhön. Kansainvälisiä seminaareja on järjestetty kaksi:

Vuonna 1993 ”Telework a new touch” -seminaari ja vuonna 2001 vuosittainen eurooppalainen alan päätapahtuma ”Telework 2001, the 8th European assembly on new ways to work” -konferenssi.

Kansallisen tietoyhteiskuntastrategian päivityksen yhteydessä etätyötä koskeva ohjelmasiisakirja (e-work tänään ja tulevaisuudessa) valmisteltiin työministeriön toimeksiannosta Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa. Toukokuussa 2003 ESR tavoite 3 ohjelmassa käynnistyi e-työn koordinoitihanke osana tuotekehityshankekokonaisuutta. Hankkeen tavoitteena on edistää uusien tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen perustuvien työn organisointitapojen yleistymistä erityisesti pk-sektorilla generoimalla konkreettisia organisaatioiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen tähtääviä hankkeita käyntiin eri puolilla Suomea.

1990-luvun puolivälissä työministeriössä toteutettiin etätyökokeilu, jonka seurauksena on työhallinnossa ollut mahdollista sopia etätyön tekemisestä erillisellä sopimuksella.

Lisäksi työhallinnon etätyön periaatteet ovat päivityksen alla parhaillaan. Vaikka etätyön soveltaminen käytännön virkamiestyöskentelyssä on mahdollista, sovelletaan mahdollisuutta suhteellisen pienessä mittakaavassa. Vuoden 2000 jälkeen on solmittu 8 etätyösopimusta, joista viisi koskee koko-aikaista etätyötä ja kolme 1-2 päivää viikossa tapahtuvaa etätyöskentelyä.

Työhallinnon etätyöohje käsittelee niitä e -työn sovelluksia, joissa palvelussuhteessa olevan virkailijan kanssa sopimuksella sovitaan, että palvelusuhdeorganisaation tarjoaman työtilan ohella työpisteenä on osan aikaa tai määräajan työntekijän ja työnantajan sopima työtila. Työhallinnon etätyösovelluksen tavoitteena on monipuolistaa työhallinnon työn organisointimahdollisuuksia:

- mahdollistamalla yksittäisten virkailijan elämäntilanteet ja olosuhteet huomioon ottavat työvaihtoehdot siten, että virkailijalla on mahdollisuus suorittaa työtä muulla kuin palvelusuhteen mukaisessa työpisteessä
- mahdollistamalla asiantuntijaorganisaation tehtävien ja yksittäisten työntekijöiden työskentelytavan ja/tai työtehtävien kannalta tarkoituksenmukaiset ja motivoivat työolosuhteet siten, että erityistä keskittymistä vaativia tehtäviä, projektityyppisiä tehtäviä ja vastaavia työosuuksia voi suorittaa myös etätyönä
- laajentamalla työnantajan rekrytointimahdollisuuksia sekä hallinnon sisäisiltä että avoimilta markkinoilta siten, että henkilöstöä rekrytoitaessa palvelussuhteeseen tai määräaikaisiin projekteihin, voidaan palvelusuhde sopia myös etätyönä, jolloin palvelusuhteen ehtona ei ole työorganisaation päätyöpisteeseen mukainen asuminen tai kulkuyhteys
- mahdollistamalla työyksikön työtehtävien ja työn suorittamisen uudenlainen organisointi etätyön ja lähityön kokonaisuutena, jolloin voidaan päästä kokonaistuottavuutta lisääviin joustaviin työmalleihin ja myös työtilaratkaisuja koskeviin kustannussäästöihin.

Työmarkkinajärjestöt

Työmarkkinakentässä keskeisin etätyöhön liittyvä asia on 16.7.2002 solmittu eurooppalainen puitesopimus etätyöstä. Sopijaosapuolina ovat EAY, UNICE ja CEEP. Sopimus sisältää etätyön tekemisen ehdot ja periaatteet. Sopimus on ensimmäinen kaksikantainen EU-sopimus ja sen voimaansäilyminen on työmarkkinakeskusjärjestöjen vastuulla. Aikaa sopimuksen kansalliseen implementointiin on kolme vuotta. Tämä uusi menettelytapa on myös samalla haaste työmarkkinajärjestöille. Sopimuksen keskeinen sisältö on seuraavanlainen:

Etätyön määritelmä:

- työsuhteinen työ, joka suoritetaan säännöllisesti poissa normaalilta työntekopaikalta
- tietotekniikan hyväksikäyttö työn tekemisessä tai sen organisoinnissa
- työ voitaisiin tehdä myös työnantajan tiloissa

Etätyö on aina vapaaehtoista sekä työnantajalle että työntekijälle

Etätyöntekijällä oikeus samoihin

- työsuhteen ehtoihin (laki, tes)
- koulutus- ja urakehitysmahdollisuuksiin
- arviointiperusteisiin kuin vastaavilla työntekijöillä työnantajan tiloissa

Työnantaja vastaa tietoturvallisuudesta

Työnantaja kunnioittaa etätyöntekijän yksityisyyttä

Työvälineiden hankinta, asennus ja huolto pääsääntöisesti työnantajan vastuulla

Työnantaja maksaa etätyön suorat kustannukset

Vahingot työnantajan vastuulla kansallisen lainsäädännön mukaisesti

Työsuojelusta huolehdittava

Työjärjestelyt:

- työntekijä päättää työaikansa järjestämisestä tietyissä puitteissa
- työmäärä ja suoritusstandardit samat kuin vastaavilla työntekijöillä työnantajan tiloissa
- tiedotus ja säännölliset tapaamiset järjestettävä

Samat kollektiivioikeudet.

Tarkennuksia edellä mainittuihin etätyösopimuksen kohtiin:

Työnantaja vastaa tietoturvalisuudesta, antaa etätyöntekijälle tiedot tietosuojaa koskevasta lainsäädännöstä sekä yrityssäännöistä, ja työntekijä on velvollinen näitä sääntöjä noudattamaan. Työnantaja maksaa etätyön suorat kustannukset, jos etätyötä tehdään säännöllisesti. Työnantaja vastaa kansallisen lainsäädännön mukaisesti työvälineiden vahingoittumisesta aiheutuvista kustannuksista. Työntekijä on velvollinen huolehtimaan käyttöönsä annetuista työvälineistä eikä kerää tai välitä laitonta aineistoa internetin välityksellä. Työnantaja on vastuussa työsuojelusta lainsäädännön ja työehtosopimusten mukaisesti ja työntekijä on normaaliin tapaan velvollinen noudattamaan työsuojelukäytäntöjä.

Akavan lakimies Minna Helle toimi pois työntekijäpuolen edustajana eurooppalaisesta etätyösopimuksesta neuvoteltaessa ja työnantajapuolen edustajina toimivat TT:n varatuomari Mikko Nyyssölä ja PT:n varatuomari Hans Grahn.

AKAVA

AKAVA on seurannut korkeasti koulutettujen etätyön tekemistä ja etätyöhalukkuutta työmarkkina- ja työaikatutkimuksissaan. Osittainen etätyö on jo melko yleistä akavalaisien keskuudessa. Vuonna 2001 14 prosenttia korkeasti koulutetuista teki varsinaista etätyötä, näistä lähes jokainen vain osan työajastaan. Korkeasti koulutettujen kokoaikainen etätyö on sen sijaan harvinaista, vain alle prosentti työskentelee kokonaan varsinaisen toimipaikan ulkopuolella. Vuoteen 2000 verrattuna etätyötä tehneiden akavalaisien osuus oli lähes kaksinkertaistunut. Vuonna 2000 kahdeksan prosenttia katsoi tehneensä osan työstään varsinaisena etätyönä. Kokoaikainen etätyö sen sijaan ei ole lisääntynyt.

Vaikka varsinaisella työajalla tehtävän työn tekeminen etätyönä on lisääntynyt, merkitsee etätyö korkeasti koulutetuille ammattiryhmille useimmiten työpäivän tai -viikon jatkamista kotona iltaisin tai viikonlopulla. Vuonna 2001 lähes joka viides akavalainen katsoi tehneensä etätöitä – lähinnä ylityön luonteisesti. Ylityöksi luokiteltavaa etätyötä tekevät muita ryhmiä useammin erittäin vaativissa asiantuntijatehtävissä ja ylimmässä johdossa työskentelevät. Akavalaisien tehdyistä työtunneista runsas 80 prosenttia tehtiin varsinaisella työpaikalla vuonna 2002. Noin kahdeksan prosenttia työtunneista tehtiin kotona. Kotona tehdyn työn osuus oli keskimääräistä suurempi kunnissa, seurakunnissa ja valtionhallinnossa työskentelevillä. Lähes 70 % korkeasti koulutetuista käyttää kotoa työskennellessään tietokonetta. Yhdistä monella oli kotoa tai muualta käsin mahdollisuus pitää yhteyttä työpaikkaansa sähköisellä tiedonsiirrolla eli käytännössä internetin tai sähköpostin avulla.

Akavalaisista joka toinen katsoo oman työnsä olevan luonteeltaan sellaista, että sen voisi tehdä ainakin osittain etätyönä ja lähes puolet olisi kiinnostunut tekemään osan työtehtävistään etätyönä. Kokoaikaiseen etätyöhön olisi sen sijaan halukkaita vain kolme prosenttia. Akavalaisien keskuudessa tärkein syy halun tehdä etätyötä on mahdollisuus keskittyä

tiettyyn työvaiheeseen (31%). Muut syyt liittyivät ajankäyttöön eli työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen (21%) ja työmatkoihin kuluvan ajan lyhentämiseen (19%).

Korkeasti koulutetuilla on suuri halukkuus etätyöhön – mutta vain murto-osa toteuttaa haaveensa. AKAVA on selvittänyt myös syitä etätyöhalukkuuden ja toteutuneen etätyön tekemisen välillä. Joka neljäs korkeasti koulutetuista katsoi, että omat työtehtävät eivät sovellu etätyönä tehtäväksi. Toiseksi tärkein syy (17%) oli se, että ettei työpaikalla oltu keskusteltu etätyömahdollisuuksista. Kolmanneksi suurin este (9%) syntyi siitä, ettei kotona ollut käytettävissä tarkoituksenmukaisia työvälineitä. Vasta näiden jälkeen mainittiin työnantajan (8%) tai työtovereiden kielteinen tai vähemmän kannustava asennoituminen (3%).

Tiedot perustuvat AKAVAn vuosien 2000 ja 2002 työmarkkinatutkimuksiin ja Eurocadres/ AKAVA työaikatutkimukseen (marraskuu 2001)

Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK

Etätyön tekeminen lisääntyy ja saa uusia muotoja myös Suomessa, joka EU:n tilastojen mukaan on jo nyt suhteellisesti ottaen Euroopan johtava etätyömaa. Nykyiset työnteon muodot tulevat monipuolistumaan ja alalle tulee uusia työntekijöitä. SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen tuleekin huolehtia siitä, että alan työt tehdään työntekijästatuksella (ja että toisaalta yrittäminen on aitoa ja täyttää oman tunnusmerkistönsä), työntekijöillä on työehtosopimusten tarjoama turva ja työehtotaso, työaikalakia noudatetaan, työolot täyttävät normit ja alan työpaikat täyttävät hyvän työpaikan tunnusmerkistön. Työntekijöiden tulee myös voida järjestäytyä SAK:n liittoihin, josta syystä sekä sopimus- että järjestöllisiä ponnistuksia tulee voimistaa. SAK:n roolina on toimia selvitysten tekijänä ja tuntosarvena tulossa olevista muutoksista sekä toimien koordinaattorina, varsinaisen sopimus- ja järjestämisvastuun ollessa luonnollisesti liitoilla.

SAK osallistui partnerina eurooppalaiseen EURO-TELEWORK etätyöhankkeeseen. EURO-TELEWORK oli projekti, jonka EAY oli käynnistänyt jo 1990-luvun puolivälissä ns. Mirti-projektina. Vuonna 2000 projektia laajennettiin kaikkiin EU-maihin ja Norjaan, ja sen tarkoituksena oli saada esille tietokoneavusteisen etätyön (= telework; englanninkielistä termiä käytetään selvyuden vuoksi raportoinnissa) tilanne eri maissa ja sitä tekevien työntekijöiden asema, ongelmat ja tarpeet. Projektin rahoitti Euroopan Unioni. SAK päätti EAY:n pyynnöstä marraskuussa 1999 osallistumisesta projektiin. Projektilla on oma internet-kotisivu (www.euro-telework.org), johon tuotettiin esimerkkejä käytännöistä eri EU-maissa ja Norjassa.

Projekti tuotti raportit

1. Telework:n säätely ja sosiaalidialogi
2. Ammatillinen koulutus, erityisesti työpaikkakoulutus ja etäopetus
3. Telework ja tasa-arvoiset mahdollisuudet, missä otetaan huomioon naiset, miehet, nuoret, vanhat, etniset ryhmät, vammaiset jne.,

Näiden kolmen EU:n kanssa sovittujen raporttien lisäksi tuotettiin neljäs raportti, jonka kohteena on call-centerit eli puhelinpalvelukeskukset.

Lisäksi kansallisesti tuotettu materiaali on projektin web sivuilla kaikkien käytettävissä.

Kansallisesti raportoitavat aihealueet projektin kuluessa olivat:

- teleworkia koskevat työehtosopimukset
- ay-liikkeen päätökset, julkaisut ja neuvotteluoppaat
- liittojen aloitteet hyviksi käytännöiksi
- lainsäädäntö ja muut säännökset
- hallituksen ja julkisen vallan strategiat
- yritys- ja työpaikkaesimerkit
- lehtijutut ja niiden koosteet

Projektin toteutushetkellä telework (tiukan määritelmän mukaan) Suomessa oli tyypillisintä hyväpalkkaisten toimihenkilömiesten joukossa. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan kaikista palkansaajista 1997 etätöitä teki 4,3% ja SAK:laisista 1,4%. Väljimmän määritelmän mukaan etätöissä on 16,8% työvoimasta (Status Report on European Telework, EU 1999 s. 23). Kaikissa palkansaajaryhmissä telework tulevaisuudessa kasvaa, mutta vauhdista ja luonteesta on vaikea sanoa mitään varmaa. Erään arvion mukaan etätöypotentiaali Suomessa olisi 20-40% työvoimasta (Heinonen 1998). Todennäköisesti telework tulee muuttamaan työ- ja muun ajan käyttöä ja käsitteitä, ja jo nähty kehitys tulee nopeutumaan.

Projektin aikana luotiin yhteysverkosto koostuen aiheeseen suuntautuneista henkilöistä SAK:n työelämän kehittämissuhteissa ja liitoissa, muista palkansaajakeskusjärjestöissä, julkishallinnossa, tutkijayhteisöissä, yrityksissä ja loppuvuodesta myös TT:ssä. Verkosto järjesti kolme eri aihealueisiin keskittyntä kokousta ja Telework seminaarin Kiljavan opistossa kesäkuussa 2000. Eri liittojen ja palkansaajakeskusjärjestöjen, tutkijoiden ja hallinnon edustajien lisäksi seminaariin kutsuttiin etätöösopimuksia tehneiden yritysten ja muiden yhteisöjen edustajia kertomaan kokemuksistaan.

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n yhteyteen on perustettu yhteenliittymä nimeltä Tietoalat STTK. Yhteenliittymässä on mukana ne STTK:laiset liitot, joilla on jäseninä ICT -alan ihmisiä. Tietoalat STTK pyrkii parantamaan ICT -sektorilla työskentelevien työehtoja ja oikeuksia sekä tukemaan osaltaan alan työpaikkojen toimintaedellytyksiä. Lisäksi se toimii järjestäytymisväylänä, joka helpottaa tietualan ammattilaisia löytämään itselleen sopivan ammattiliiton. STTK on mukana OPH:n tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiuksia vaalivassa neuvottelukunnassa. Lisäksi osallistumme alkuvuodesta 2003 käynnistyneeseen Eurooppa-tason etätöösopimuksen voimaansaattamisprosessiin Suomessa. Etätö on esillä myös osana kotityötä uudessa työsuojelulainissa, samoin vuosilomalaain uudistuksessa ja työaikalaain uudistamistarpeissa. STTK osallistuu myös vuosina 2003 ja 2005 järjestettävän YK/ITU/WSIS'n tietoyhteiskuntahuippukokouksen valmisteluun kansallisessa valmistelutoimikunnassa.

Palvelutyönantajat PT

Palvelualoilla on olemassa perinteistä etätöitä sisältäviä etätöyhankkeita pankki-, vakuutus- ja tietotekniikka-aloilla. Pankkialalla ja vakuutusosalalla on työnantaja- ja työntekijäliittojen

välillä tehty yhteisiä suosituksia etätyön ehdoista ja etätyössä sovellettavista käytännöistä. Vakuutusallalla k.o. suositukset ovat TES:n liitteenä. Tietotekniikka-alalla on olemassa yrityskohtaisia malleja etätyösopimuksiksi.

Valtion työmarkkinalaitos VTML

Valtion sektorilla käynnistyi vuoden 2001 alussa kehittämishanke etätyön laajentamiseksi valtionhallinnossa. Hankkeen käytännön toteuttajana toimi Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus ja hankkeen keskeisenä tarkoituksena oli käynnistää kokeilu etätyön käytännön soveltamisesta yhtenä työnteon organisoinnin muotona valtion toimintayksiköissä. Hankkeeseen ilmoittautui kahdeksan etätyökokeilusta kiinnostunutta valtion toimintayksikköä, jotka puheena olevan hankkeen päättyessä aloittivat pilottiorganisaatioina kokemusten hankkimisen etätyön soveltuvuudesta valtion keskus- ja paikallishallinnon eri tehtäviin. Pilottien etätyön vastuuhenkilöt verkostoituivat valtion sektorin etätyöyhteyshenkilöverkostoksi.

Etätyökokeilut ovat edelleen käynnissä ja niistä saatuja ja lähitulevaisuudessa saatavia kokemuksia seurataan ja arvioidaan paitsi toimintayksiköiden itsensä toimesta myös meneillään olevassa jatkohankkeessa: ”etätyön vaikutusten seuranta ja arviointi julkishallinnossa”. Jatkohankkeen tavoitteena on edistää jo aloitettua kehitysprosessia ja luoda edellytykset etätyön vaikutusten systemaattiselle seurannalle ja arvioinnille osana organisaatioiden kehittämistä. Hankkeen yhteydessä on tarkoitus luoda mittarit mm. työn tuottavuudelle, tehokkuudelle ja laadulle. Lisäksi hankkeessa seurataan mm. etätyöskentelylle ominaisen työrauhan toteutumista ja sen vaikutuksia työn tulokseen ja laatuun, käytännön työjärjestelyjen muuttumista ja niiden vaikutusta työn tulokseen, teknisen tuen toteutumista ja etätyön johtamista. Valtion työmarkkinalaitos yhdessä Suomen Kuntaliiton ja julkisen sektorin pääsopijajärjestöjen kanssa muodostaa hankkeen seurantaryhmän. Työmarkkinaosapuolet seuraavat paitsi pilottiyksiköiden kokemuksia etätyöstä myös hankkeesta saatavia seurantatuloksia.

Valtionhallinnossa e-työ ei ole rajoittunut vain hankkeeseen osallistuneisiin toimintayksiköihin. Moni valtion toimintayksikkö ei osallistunut pilottina edellä mainittuun hankkeeseen sen vuoksi, että niillä oli jo mm. etätyö käytössä yhtenä työskentelymuotona samoin kuin etätyön käytännön toteuttamista varten laaditut toimivat organisaatiokohtaiset ohjeet sekä tarvittavat sopimus- ja määräysmallit. Käynnissä olevasta hankkeesta odotettavissa olevia tuloksia voidaan kuitenkin hyödyntää myös hankkeeseen osallistumattomien valtion toimintayksiköiden työn organisoinnissa.

Valtiosektori on edustettuna keskusjärjestötasolla meneillään olevissa etätyötä koskevan Euroopan tason puitesopimuksen täytäntöön panemisesta työmarkkinaosapuolten välillä käytävissä neuvotteluissa.

Valtion tietohallintoa ja tietotekniikkaa koskevien viimeisimpien tietojen mukaan lähes koko valtion henkilöstöllä on tällä hetkellä käytössään Internet-sähköposti ja keskimäärin 15 %:lla etäyhteys työpaikan verkkoon. Useimmiten etäyhteys on toimintayksiköissä vain muutamien henkilön käytettävissä. Koko henkilökunnan käytettävissä oleva etäyhteys on 4 % valtion toimintayksiköistä (Tietoja valtion tietohallinnosta ja tietotekniikasta 2002. Valtiovarainministeriö, hallinnon kehittämisosasto 22.7.2003).

5. Mahdollisuudet ja visiot

E-työhön todetaan usein liittyvän potentiaalia, joka ei ole vielä toteutunut. Esimerkiksi Heinonen (1998) on analysoinut suomalaista etätyöpotentiaalia, eli niiden työntekijöiden joukkoa, jotka voisivat siirtyä etätyöhön tiettyjen edellytysten täytyessä, ammattiluokitukseen ja yhdyskuntarakenteeseen perustuen. Realistisen etätyöpotentiaalin määrään vaikuttavat työntekijän kompetenssi, etätyöhön pääsy eli organisatorinen ja tekninen mahdollisuus sekä työntekijän motivaatio. Heinonen esittää kolme skenaariota etätyön tulevaisuudesta:

- hitaan kasvun skenaario, jossa n.14% (320 000 hlöä) työllisistä soveltaa etätyötä
- hallitsematon, keskitetty etätyö, jossa n. 20% (460 000 hlöä) työllisistä soveltaa etätyötä
- aidosti verkottunut etätyö, jossa n. 22% (500 000 hlöä) työllisistä soveltaa etätyötä

E-työtä voidaan käyttää yhtenä keinona vastattaessa tietoyhteiskunnan työelämän haasteisiin. Sovellettaessa strategisesti ja suunnitelmallisesti e-työtä, sitä voidaan käyttää keinona työn- ja perheen aiempaa joustavampaan yhteensovittamiseen, työssä jaksamisen lisäämiseen sekä mahdollisesti eläkkeelle lähdön siirtämiseen tilanteessa, missä osittainen e-työ lisää jaksamista ja motivaatiota sekä pehmentää siirtymistä työelämän ulkopuolelle. Osaavasta työvoimasta käytävässä kilpailussa e-työ on yksi väline paitsi osaavan ja motivoituneen henkilöstön rekrytoimiseksi myös sen säilyttämiseksi.

Seuraavassa e-työn yhteistoimintaryhmässä edustettuina olevien tahojen visioita e-työn mahdollisuuksista ja merkityksestä.

Sisäasiainministeriö

Hallituksen tietoyhteiskuntaohjelma pyrkii omalta osaltaan edistämään suotuisaa tietoyhteiskuntakehitystä, johon yhtenä tärkeänä osana sisältyy etätyömahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen. Hallinnon tuottavuuden ja toiminnan tehokkuuden näkökulmasta on tärkeää etsiä hyviä keinoja tieto- ja viestintätekniikan käytön edistämiseen.

Työelämän uudistaminen kokonaisuudessaan vaatii uusia rakenteellisia ratkaisuja, joiden luomiseen ja rakentamiseen tieto- ja viestintätekniikka antavat kelpo mahdollisuudet. Etätyö on mahdollista nähdä tapana tehdä aika- ja paikkariippumattomasti työsuorituksia. Etätyön mahdollisuuksien hyödyntäminen tekee julkisesta hallinnosta mielenkiintoisen työpaikan, ja selvästi helpottaa monin tavoin elämää lisäämällä työnteon joustavuutta. Etätyö onkin yksi tärkeimmistä käytännön tavoista uudistaa julkisen hallinnon työelämää ajan vaatimusten suuntaan.

Ministeriö tukee tietoyhteiskuntaohjelmaa ja sen pyrkimystä tehostaa etätyön käyttöä sekä muitakin etätyön parantamiseen tähtääviä toimia. Sisäasiainministeriössä ja sen hallinnonalalla etätyötä tekevä henkilö tunnustetaan virkamiehen sähköisellä asiointikortilla, joka tullaan ottamaan käyttöön koko hallinnonalalla vuosien 2004 ja 2005 aikana. Asiointikortti tarjoaa virkamiehelle käyttöoikeuden lukuisiin päivittäisessä viranhoidossa tarvittaviin ”virkamiehen sähköisen työpöydän” järjestelmiin sekä antaa lisäksi mahdollisuuden tehdä sähköisesti (”etä”)päätöksiä asiointikortilla olevaa sähköistä allekirjoitusominaisuutta hyödyntäen.

Etätyön mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää kuitenkin tarvittavien tietoteknisten ratkaisujen luotettavaa ja tietoturvallista toimimista aika- ja paikkariippumattomasti sekä etätyöhön sitoutuvien työntekijä ja -antaja osapuolten keskinäiseen luottamukseen ja joustavuuteen perustuvia toimintatapoja.

Hallituksen aluepoliittisten linjausten mukaan pyritään poistamaan etätyön esteitä. Valtioneuvoston tavoitepäätöksessä tämä tarkoittaa ennen kaikkea nopeiden tietoliikenneyhteyksien ulottamista kaikkien saataville myös syrjäseuduilla. Etätyön avulla voidaan edistää paluu- ja uusmuuttoa maaseudulle sekä pidentää vapaa-ajan asuntojen käyttöaikaa ja kaksosumista.

Valtion keskushallinnon alueellistamisessa voi etätyö olla hallituksen linjausten mukaan edistämässä uutta sijoittumista. Etätyö tulee erityisen tärkeäksi, kun väestön ikääntymisen lisääntyessä voidaan jokaisen vapautuvan työpaikan sijainti ottaa uudelleen harkittavaksi.

VTML

Valtion työmarkkinalaitoksen visio e-työn mahdollisuuksista ja merkityksestä valtion sektorilla lähitulevaisuudessa

Valtion työmarkkinalaitos toteaa, että hallinnon tuottavuutta ja toiminnan tehokkuutta on lisättävä, jotta julkisten menojen kehitys ja menojen rahoitusmahdollisuudet säilyvät tasapainossa. Tieto- ja viestintätekniikan tehokkaan käytön edistäminen on yksi keino lisätä tuottavuutta ja tehokkuutta. Työmarkkinalaitos pitää e-työn sisältämien mahdollisuuksien selvittämistä ja hyödyntämistä keskeisenä osana tieto- ja viestintätekniikan käytön yleistä edistämistä.

Onnistuakseen työvoimasta tulevaisuudessa käytävissä kilpailussa valtion on oltava esimerkillinen työnantaja ja huolehdittava mm. tehtävien houkuttelevuudesta, kannustavasta työilmapiiristä ja henkilöstön osaamisen kehittämisestä. E-työ on yksi väline paitsi osaavan ja motivoituneen henkilöstön rekrytoimiseksi myös sen säilyttämiseksi valtion palveluksessa. Valtion henkilöstön vaihtuvuus tulee lähivuosina kasvamaan ennen kaikkea henkilöstön eläkkeelle jäämisen vuoksi. Valtion työmarkkinalaitos näkee e-työhön liittyvän mahdollisuuksia tukea myös tavoitetta pysyttää motivoitunut ammattitaitoinen henkilöstö valtion palveluksessa aikaisempaa pidempään. E-työllä osana yleistä tieto- ja viestintätekniikan käytön edistämistä tuetaan siten edellä mainituin tavoin kilpailukykyyn työmarkkinoilla sekä henkilöstön palveluksessa pysyttämiseen liittyviä valtiotyönantajan henkilöstöpoliittisia tavoitteita.

Työnantaja organisoii tehtävät ja työnteon menetelmät vastaamaan toimintayksikön toiminnan luonteen ja tehtävien perusteella määrittämiinsä tarpeisiin ja sopeuttaa työmenetelmät toiminnasta johtuviin rajoituksiin. Valtion työmarkkinalaitos katsoo, että edellä mainittuun lähtökohtaan perustuvat onnistuneet e-työratkaisut voivat parhaimmillaan olla merkittävä osatekijä työn tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämisessä samoin kuin sekä siinä että valtion työnantajakilpailukykyyn ylläpitämisessä yhtenä keskeisenä osatekijänä olevien työelämän laadun ja tehtävien kiinnostavuuden kehittämisessä.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maaseutu- ja maataloushallinnon suhde etätyöhön

Maa- ja metsätalousministeriön näkökulmasta siirtyminen tietoyhteiskuntaan merkitsee myös suhteessa etätyöhön monia muutoksia. Keskeisiä lienevät seuraavat kolme:

Maatalous on elinkeino, jolla perinteisesti on hyvin voimakas neuvontajärjestelmä. Siihen ja monimutkaiseen tukien maksatukseen on kehitetty tietoteknisiä ratkaisuja. Tämä on käytännössä merkinnyt maatalousväestön hyvin korkea-asteista valmiutta soveltaa tietoteknisiä ratkaisuja. Osa viljelijäperheiden jäsenistä hyödyntää tätä myös palkkatyönsä yhteydessä jonkin asteisen etätyön käyttöönotolla.

Toinen näkökulma liittyy hallinnon palveluksessa olevien etätyöskentelyyn. Tuore kysely osoitti, että kiinnostus etätyötä kohtaan on hyvin runsasta. Keskustelu asiasta on lisääntynyt vähintään samassa tahdissa kuin suunnitelmia hallinnon alueellistamisesta tehdään. Maataloushallinnon perinteiseen tahmeaan työilmastoon on yhtäkkiä tullut mukaan joustavuutta. Tulkinta kattaa sekä organisaation johdon että työntekijöiden asenteita ja odotuksia. Yksittäisten havaintojen perusteella on myös melko varmasti arvioitavissa, että etätyötä soveltavien työntekijöiden määrä on noussut parin viime vuoden aikana. Käytännöt vaihtelevat. Suunnan jatkuminen on varmaa, joten etätyö lisääntyy.

Merkittävin vaikutus saattaa ennen pitkää olla kolmannella tekijällä eli maaseutupoliittisella linjauksella siitä, miten maaseutuhallinto on mukana maaseudun tietoliikenneverkkojen rakentamisessa. Maaseutuhallinto pitää edelleen pääsääntönä, että verkkojen rakentaminen on operaattoreiden, kuntien ja kansalaisten yhdessä sovittava asia. On ilahduttavaa, että tältä pohjalta ponnistavia ratkaisuja ollaan toteuttamassa yhä useammassa seutukunnassa. Maaseutupoliittinen tavoite on, että tasavertaiset ja tehokkaat yhteydet vedetään joka kylään.

Tässä yhteydessä on kysytty, voisiko maaseutuhallinto olla mukana käyttämässä EU:n maatalousrahaston varoja verkkojen rakentamiseen. Vastauksena hallinto painottaa huolellista sisällön ja verkkojen suunnittelua sekä eri rakennerahastojen normaalia työnjakoa eli painopiste on ilman muuta aluekehitysrahaston varojen käytössä. Sen lisäksi MMM painottaa paikallisten toimijoiden mukaan ottoa riittävän asiakaskunnan ja kysynnän aikaansaamiseksi. Kun operaattorit ja/tai seutukunnan hankesuunnittelijat ovat kyläyhdistysten tai maaseudun kehittämissuhteiden kautta selvittelleet tarpeita ja kiinnostusta, tulos on yleensä ollut myönteinen ja se on nopeuttanut ja vahvistanut operaattorin osuutta asiassa. Kun muutaman vuoden sisällä saadaan kirkonkylien lisäksi merkittävästi muita kyliä tietoverkkojen piiriin, etätyön edellytykset paranevat. Kun samaan aikaan työmarkkinaosapuolet sopivat aiempaa täsmällisemmin etätyön ehdoista, maaseutupoliittikan luottamus etätyöhön ja toiminta sen hyväksi alkaa tuottaa tulosta.

On merkillepantavaa, että kyläsuunnitelmissa, toimintaryhmien suunnitelmissa ja monien aluekehitysohjelmien käytännöissä tietoliikenneyhteyksien parantaminen on nostettu kärkihankkeiden joukkoon. Tätä työtä maaseutuhallinto tukee osallistumalla tarvittavien suunnitelmien kokoon juoksuun ja rahoitukseen sekä ”viimeisen kilometrin” -periaatteella investointeihin.

Liikenne- ja viestintäministeriö

Tietoyhteiskuntapolitiikka

Liikenne- ja viestintäministeriö pyrkii toimillaan alla kuvattavan yhteiskunnan eri sektorit kattavan horisontaalisen tietoyhteiskuntapolitiikan vision toteutumiseen. Yhtäältä ministeriö näin luo edellytyksiä e-työn edistämiseksi. Toisaalta e-työn edistäminen voidaan nähdä yhtenä keinona ja mahdollisuutena edistää tämän liikenne- ja viestintäministeriön tietoyhteiskuntapolitiikan vision ja tavoitteiden toteutumista.

Liikenne- ja viestintäministeriön tietoyhteiskuntapolitiikan visio on yhteiskunta, jossa teknologisen kehityksen sallimia, turvallisia, edullisia, kehittyneitä ja helppokäyttöisiä apuvälineitä käytetään laajasti hyväksi kansalaisten hyvinvoinnin, tasa-arvon ja demokratian sekä kansallisen kilpailukyvyn edistämiseksi. Tietoyhteiskuntapolitiikan toiminta-ajatus on edistää kansalaisten hyvinvointia, palvelujen saatavuutta ja tasa-arvoa sekä julkishallinnon uudistumista luomalla hyvä ympäristö viestintä- ja tietoyhteiskuntapalvelujen kysynnälle ja tarjonnalle. Tietoyhteiskuntapolitiikan keskeinen tehtävä on valjastaa tietotekniikka ja viestintäpalvelut edistämään kansalaisten hyvinvointia sekä tuottavuutta ja kilpailukykyä koko elinkeinoelämässä ja julkishallinnossa.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan päämäärä on, että kansainvälisessä ja kansallisessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa huolehditaan seuraavien tavoitteiden toteutumisesta:

- Kansalaiset, elinkeinoelämä ja julkishallinto käyttävät hyväkseen tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia siten, että hyvinvointi kasvaa, alueelliset ja väestöryhmien väliset hyvinvointierot tasoittuvat, Suomen elinkeinoelämän kilpailukyky säilyy maailman eturivissä ja julkishallinto uudistaa rakenteensa ja palveluprosessinsa.
- Viestintäyritykset ja julkishallinto tarjoavat kansalaisten ja elinkeinoelämän käyttöön sisältöltään moniarvoisia, sananvapautta ja demokratiaa edistäviä helppokäyttöisiä viestintä- ja tietoyhteiskuntapalveluja alueellisesti ja sosiaalisesti tasa-arvoisella tavalla.
- Kansalaiset ja elinkeinoelämä luottavat tietoyhteiskuntapalvelujen käytön turvallisuuteen ja tietoyhteiskuntapalvelujen käyttäjien oikeudet toteutetaan tehokkaasti.
- Kansainvälisessä toimintaympäristössä kehitetään globaaleja, tasapuolisia pelisääntöjä tietoyhteiskuntapalvelujen tarjonnan ja käytön edistämiseksi. Globalisaation tarjoamat mahdollisuudet ovat suomalaisten yritysten ja yksilöiden käytettävissä.

Liikennepolitiikka

Liikennepolitiikan keskeisiin tavoitteisiin kuuluu, että ihmisten päivittäinen liikkuminen on sujuvaa, turvallista ja mahdollista. Etätyötä ja eTyötä edistämällä voidaan osittain vähentää henkilöliikenteen kysyntää ja erityisesti tasoittaa taajamaliikenteen ruuhkahuippuja. Ministeriö pyrkii edistämään tieto- ja viestintäteknologian käyttöä siten, että liikenteen kasvu ja haitat vähenevät.

Työministeriö

Kansainvälisen kilpailun kiristyessä työelämän laadulla ja käytännöllä on keskeinen merkitys tuottavuuden ja kilpailukyvyn lisäämisessä. Tieto- ja viestintäteknologian aiempaa tuot-

tavampi hyödyntäminen työpaikoilla edellyttää organisatorisia innovaatioita teknologisten innovaatioiden rinnalle. Työelämän kokonaisvaltainen kehittäminen ja työhyvinvoinnista huolehtiminen korostuvat osaamiseen ja tietoon perustuvan tietotalouden aikakaudella.

Ratkaiseva muutos työn tekemisen tavassa on tieto- ja viestintäteknologian käytön voimakas lisääntyminen. Työ suoritetaan lisääntyvässä mitassa tietoteknologian avulla ja kommunikointi tapahtuu tietoliikenneympäristössä. Etätyössä kuten laajemmassa e-työssäkin on kyse työn organisoinnista tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia hyödyntäen. Lisäksi tämän päivän työelämässä on nähtävissä työaikojen ja työpaikkojen monimuotoistumista.

Nykyään verkkoympäristö on olemassa perinteisen työympäristön rinnalla. Perinteinen työympäristö on edelleen vankasti olemassa, mutta verkkoympäristössä työskentelevien osuus lisääntyy kaiken aikaa. Sitä, miten nopeasti ja millä ehdoin tämä verkkotyöympäristön osuus työelämässä kasvaa ei tiedetä. Verkkoympäristössä toimimisella on vaikutuksia moneen suuntaan. Työn kannalta mm. työn vaatimuksiin, sisältöön, työympäristöön, työnohjaukseen, johtamiseen ja organisointiin. Näitä vaikutuksia voidaan tarkastella uhkina, mutta samalla ne myös avaavat uusia mahdollisuuksia.

Haasteena on hahmottaa kuinka suuri osuus verkkoympäristössä suoritettavasta työstä voitaisiin tehdä muualla kuin perinteisellä työpaikalla. Keskeistä on, miten voitaisiin entistä vakavammin ottaa huomioon verkkoympäristössä toimimisen etuja ja mahdollisuuksia. E-työn tavoitteena ei ole suinkaan työn siirtäminen pois tarkoituksenmukaisesta paikasta, vaan avata ideoita ja käytäntöjä mahdollisille uusille tarkoituksenmukaisille työn sijainneille.

E-työn merkitys perustuu siihen, että tieto- ja viestintäteknologian soveltaminen muuttaa työn reunaehdoja (ajan ja paikan sitovuus vähenee). Tällöin työ rakentuu entistä suuremmissa määrin työntekijän itsenäisyyteen, vastuuseen ja osapuolten väliseen luottamukseen. Tässä mielessä e-työ entistä paremmin toteuttaa jo sisäisen rakenteensa vuoksi vaatimuksia, joita tietoon ja osaamiseen perustuva talous asettaa elinkeinotoiminnalle. Tämän vuoksi e-työ voi parhaimmillaan toimia tiennäyttäjänä laajemmalle muutokselle, jota tarvitaan kestäväällä tavalla työn tuottavuutta lisäävän uuden työparadigman aikaansaamisessa.

AKAVA

AKAVAn tavoitteena on etätyömahdollisuuksien lisääminen. Korkeasti koulutettujen halukkuus etenkin osittaisen etätyön tekemiseen on suurta. Tästä huolimatta etätyö ei ole merkittävästi lisääntynyt. Osittain tähän vaikuttaa etätyön tekemisen ehdoissa olevat epäselvyydet, osittain luotuneet tavat organisoida työtä.

Etätyön lisääntyminen edellyttää etätyöhön siirtymisen periaatteiden ja etätyön tekemisen ehtojen selkiyttämistä. Etätyö edellyttää myös uutta tapaa organisoida ja johtaa työtä. Eurooppa-tason työmarkkinaosapuolten puitesopimus etätyön tekemisen periaatteista ja ehdoista on saatettava tehokkaasti voimaan kaikilla aloilla. Tietotekniikan kehittyminen ja siihen liittyvä jatkuva tavoitettavissa olemisen vaatimus on lisännyt etätyönä tehtävän ylityön määrää. Etätyömahdollisuuksien lisääminen ei saa tarkoittaa kotona työpäivän päätteeksi tai muulloin vapaa-aikana tehtävän työn lisääntymistä. Tällainen työ on ylityötä, ei varsinaista etätyötä.

Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK

Etätyöpotentiaali jo nykyisessä tavarant- ja palveluiden tuotannossa on merkittävää: 20 – 40 % nykyisistä töistä voitaisiin organisoida etätyönä (Heinonen 1998). Etätyö laajennee sitä mukaa kun ratkeaa sovellettavan teknologian saatavuus, toimintavarmuus, turvallisuus ja hinta. Olennaista on myös tuottavuus suhteessa perinnäiseen tapaan organisoida työtä.

Kiinnostus palkansaajakunnassa on suurta, esimerkiksi SAK:n liittojen jäsenistön keskuudessa v. 2000 kaksi prosenttia teki etätyötä, mutta kiinnostus oli yli kymmenkertainen. Motivointeja ja ilmeisen päteviä tekijöitä siis riittäisi.

Mahdollisuuksia

Onnistuessaan etätyö tuo työntekijöille uusia vapauksia. Laajimmillaan myönteiset vaikutukset voivat olla yhteiskuntapoliittisia, kun asuinpaikan voisi valita vapaammin työviikon ollessa joko kokonaan tai osittain irti kiinteästä työpaikasta, yhdyskunta-ajattelu voisi uudistua ja kestävä kehitys saada uuden ulottuvuuden. Työntekijän kannalta merkitys on työn sisällössä, henkilökohtaisten vapauksien ja itsemääräämisoikeuden kasvu. Perinteisesti työnantajan direktio-oikeuden yksi osa on ollut työn valvonta ja johtaminen hyvin konkreettisesti. Etätyö tuo tähän uuden elementin, kun työntekijä ei olekaan silmien alla, vaan lähestyy työyhteisöään työn tuotosten kautta.

Etätyön polkumyynnin estäminen on ammattiyhdistysliikkeelle tärkeää. Prof. Roger Blanpain'ia (IIRAn XII kongressi, Tokio kesällä 2000) muotoili ratkaisun näin: Tarvitaan samantyyppistä työtä tekevien ja todellisuudessa asemassa olevien ihmisten työnteon ehtojen kategorisointia. Heille tulisi tehdä yhteisiä suosituksia, sopimuksia ja lakeja. Selvintä olisi, että kaikki tunnustettaisiin työntekijöiksi, joiden kollektiivisen (työehto)sopimuksen taso muodostaisi käytössä olevan työolosuhde-, työaika- ja palkkaminimin.

Globaaliongelmia on jo nähtävissä: halpatyömaihin syntyy call centereitä, joita operoivien yritysten kotipaikat ovat veroparatiisimaissa. Irrottautuessaan ajasta ja paikasta työ ei verkostoidu vain kansallisesti, vaan myös maailmanlaajuisesti. Niinpä Suomen kansallisten vahvuuksien ylläpito on olennainen yhteinen asia.

Välittömiä tekoja

Työmarkkinakeskusjärjestöt ovat käynnistäneet syksyllä 2003 neuvottelut kesällä 2002 eurooppalaisten työmarkkinaosapuolten kaksikantasopimuksen kansalliseksi voimaansaattamiseksi Suomessa.

Etätyö on puitesopimuksen mukaan vapaaehtoista työntekijälle ja työnantajalle. Etätyöntekijällä on oikeus samoihin lainsäädännön ja työehtosopimusten takaamiin etuihin kuin työnantajan tiloissa olevilla vastaavilla työntekijöillä. Myös työmäärä ja suoritusstandardit ovat samat kuin vastaavien työnantajan tiloissa työskentelevien työntekijöiden. Etätyöntekijöillä on tasavertainen mahdollisuus koulutukseen ja urakehitykseen.

Työaika-autonomia kasvaa, kun etätyöntekijä voi päättää itse työaikansa järjestämisestä. Työnantaja vastaa etätyöntekijän työterveydestä ja työsuojelusta, kuten muidenkin työntekijöiden. Etätyöntekijällä on samat toimintaoikeudet kuin muillakin työntekijöillä, eikä esim.

mitään esteitä saa asettaa yhteydenpitoon työntekijöiden edustajien kanssa. Jo mahdollisesti olemassa olevien sopimusten taso säilyy. Voimaan astuessaan eurooppalainen normisto poistaa yhtä uhkakuva: vähittäisnormit ovat työntekijöiden turvana, eikä etätyöstä synny uutta palkkatyön harmaata reuna-aluetta.

Teollisuuden ja Työnantajain keskusliitto TT

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto katsoo, että työmarkkinoilla tarvitaan monia erilaisia työsuhteita, joilla voidaan vastata toisaalta työnantajien ja toisaalta työntekijöiden tarpeeseen. Etätyö on yksi varteenotettava työnteon muoto, vaikka se toistaiseksi ei olekaan yleistynyt niin paljoa kuin aikaisemmin ajateltiin.

Suomessa on selvitelty etätyön tekemisen juridisia perusteita varsin perusteellisesti, ja lienee selvää, että lainsäädäntö sinänsä ei aseta esteitä tämän tyyppisen työn tekemiselle. Jossain määrin voi olla kyse siitä, että työmarkkinoilla vallitsee epätietoisuutta siitä, minkälaisia ehtoja etätyösuhteeseen sovelletaan. Tässä suhteessa EU:n tasolla tehty työmarkkinaosapuolten välisen sopimus tulee sopivaan ajankohtaan.

TT ei perinteisesti pyri priorisoimaan mitään työnteon muotoja, vaan päätöksenteko kuuluu yrityksille niiden omista tarpeista lähtien. TT:n tehtävänä on tuottaa yrityksille tietoa mm. lainsäädännöstä ja muista normeista, joita työsuhteessa noudatetaan. Sama koskee EU-tasolla tehtyä etätyösopimusta.

TT on UNICE:n kautta sidottu sopimukseen ja siten sitoutunut sen tehokkaaseen täytäntöönpanoon Suomessa. Täytäntöönpanotoimia koskevat kansallisten työmarkkinajärjestöjen neuvottelut ovat alkaneet kesällä 2003, ja niissä pyritään löytämään suomalaisen työmarkkinakulttuuriin sopiva tapa sopimuksen täytäntöönpanemiseksi. TT:n toimenpiteet etätyöasiassa riippuvat pitkälti näiden neuvottelujen lopputuloksesta.

TT ei usko, että etätyö tulisi tulevaisuudessakaan olemaan kovin suurten työntekijämäärien työntekotapa. Lähinnä on ajateltavissa, että etätyö yleistyy toimihenkilökentässä ja silloinkin osa-aikaisena. TT tiedottaa mm. EU-tason sopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa ja antaa jäsenyrityksilleen neuvontaa työsuhteisiin liittyvissä kysymyksissä.

Suomen Yrittäjät

Suomen Yrittäjien visiot e-työn mahdollisuuksista ja merkityksestä lähitulevaisuudessa

Suomen Yrittäjät ry. näkee myönteisenä kehityksenä joustavien työmuotojen lisääntymisen yhteiskunnassa, ja katsoo, että tietoverkkojen laajamittainen käyttöönotto ja hyödyntäminen tukee yritysten kehittymismahdollisuuksia ja luo uusia mahdollisuuksia erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille.

Aikaan ja paikkaan sitomaton työnteko ja yrittäjyys avaa uusia mahdollisuuksia yritystoiminnan organisoitumiselle. Tietoverkkojen hyödyntäminen mahdollistaa yritysten laajamittaisen verkostoitumisen niiden alueellisesta sijainnista riippumatta. Tietoverkkoihin kiinnittynyt yritystoiminta luo aluepoliittisia mahdollisuuksia erityisesti alueilla, joissa välimatkat ovat pitkät, mutta verkkoinfrastruktuuri toimiva. Hallinnon palveluiden saatavuus internetissä, työnantajamaksujen internetpohjainen maksatus- ja ilmoitusmenettely sekä verotili-

järjestelmä helpottavat ja keventävät tulevaisuudessa työnantajabyrokratiaa ja pienyritysten hallinnollisia rasituksia.

Tietoverkkojen hyödyntäminen yritystoiminnassa saattaa myös alentaa yritystoiminnan aloittamisen kynnystä. Etätyössä työntekijän asema muistuttaa entistä enemmän yrittäjän itsenäistä ja vastuullista asemaa. Toisaalta, kun työntekijän ja yrittäjän rooli limittyvät etätyössä, työsuhteen perustunnusmerkkeihin kuuluvan työn johto- ja valvontaoikeuden määrittäminen saattaa olla vaikeaa. Epäselvyyksien välttämiseksi on tärkeää, että osapuolten välillä jo sopimuksen valmisteluvaiheessa selkeästi sovitaan, onko kyse työsopimussuhteesta tehtävästä etätyöstä vai yrittäjätoimintaan perustuvasta toimeksiannosta.

Työsuhteen ehtojen oikeudelliseen sääntelyyn etätyö tuskin luo muutostarpeita. Työlainsäädäntö mahdollistaa etätyöstä sopimisen jo nykyisellään. Sen sijaan tiedon tarve etätyömahdollisuuksista ja etätyöstä sopimisesta on suuri. Suomen Yrittäjät neuvoo ja tiedottaa jäsenyrityksiään myös etätyömahdollisuuksista.

Suomen Yrittäjät haluaa kiinnittää erityistä huomiota siihen, että yritysten tulee olla samanarvoisessa asemassa verkkopalveluiden ja tietoliikenneyhteyksien riittävyys suhteen yrityksen koosta tai alueellisesta sijainnista riippumatta. Hallitusohjelman mukaan hallitus tulee aluekehityksen turvaamiseksi huolehtimaan nopeiden ja kohtuuhintaisten tietoliikenneyhteyksien saatavuudesta koko maassa. Julkisen vallan toimenpiteiden avulla tuleekin huolehtia siitä, että tietoliikenneyhteydet ovat riittävät ja yritystoiminnan tarpeita tukevat myös siellä, missä ei ole kannattavaa ylläpitää liiketaloudellisin perustein toimivia tietoliikenneyhteyksiä. Samoin on pyrittävä takaamaan se, että myös pienillä yrityksillä ja erityisesti yksinyrittäjillä on mahdollisuus toiminnassaan joustavasti ja kohtuullisin kustannuksin käyttää verkkopalveluita ja tietoliikenneyhteyksiä.

Yhteenveto visioista; eri tahojen teksteistä esiin nostettuja kiteytyksiä e-työstä.

SM

Hallinnon tuottavuuden ja toiminnan tehokkuuden näkökulmasta on tärkeää etsiä hyviä keinoja tieto- ja viestintätekniikan käytön edistämiseen. Työelämän uudistaminen kokonaisuudessaan vaatii uusia rakenteellisia ratkaisuja, joiden luomiseen ja rakentamiseen tieto- ja viestintätekniikka antavat kelpo mahdollisuudet. Etätyön mahdollisuuksien hyödyntäminen tekee julkisesta hallinnosta mielenkiintoisen työpaikan, ja selvästi helpottaa monin tavoin elämää lisäämällä työnteon joustavuutta. Etätyö onkin yksi tärkeimmistä käytännön tavoista uudistaa julkisen hallinnon työelämää ajan vaatimusten suuntaan.

Etätyön mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää kuitenkin tarvittavien tietoteknisten ratkaisujen luotettavaa ja tietoturvallista toimimista aika- ja paikkariippumattomasti sekä etätyöhön sitoutuvien työntekijä ja -antaja osapuolten keskinäiseen luottamukseen ja joustavuuteen perustuvia toimintatapoja.

MMM

Maatalous on elinkeino, jolla perinteisesti on hyvin voimakas neuvontajärjestelmä. Siihen ja monimutkaiseen tukien maksatukseen on kehitetty tietoteknisiä ratkaisuja. Tämä on käy-

tännössä merkinnyt maatalousväestön hyvin korkea-asteista valmiutta soveltaa tietoteknisiä ratkaisuja. Osa viljelijäperheiden jäsenistä hyödyntää tätä myös palkkatyönsä yhteydessä jonkin asteisen etätönnön käyttöön otolla. Toinen näkökulma liittyy hallinnon palveluksessa olevien etätönnönkäyttöön. Tuore kysely osoitti, että kiinnostus etätönnönkäyttöä kohtaan on hyvin runsasta. Keskustelu asiasta on lisääntynyt vähintään samassa tahdissa kuin suunnitelmia hallinnon alueellistamisesta tehdään.

KTM

Elinkeino- ja teknologiapolitiikkaan liittyvissä kehittämishankkeissa kytkettynä esimerkiksi alueelliseen yrittäjyyteen e-työllä nähdään olevan välinearvoa. Sitä ei kuitenkaan toistaiseksi ole käsitelty erillisenä muutostekijänä. Hallinnonalan virastojen asiakaslähtöisen palvelun kehittämisessä hallinnonalalla aktiivisuus e-työkonseptin hyödyntämiseen on kasvamassa.

LVM

Vaikka tieto- ja viestintäteknikan nopea kehitys tarjoaa uusia mahdollisuuksia korvata fyysisistä matkustamista ja siten ruuhkautumista, ei itse hallinnonalalla ole toistaiseksi selvitetty laajemmin etätönnön, eTyönnön tai liikkuvan työnnön merkitystä työnnön tehostamistoimissa.

STM

Yleisesti voidaan sanoa e-työnnön olevan sosiaali- ja terveydenhuollon alalla osin vaiheessa, jossa verkostoja ja yhteistyökuvioita ollaan vielä suurelta osin vasta luomassa. Hyvin monet hankkeet tähtäävät verkostojen luomisen mahdollistamiseen ja työnnönkäyttönnön kehittelyyn.

YM

Etätönnönnön on suhtauduttu myönteisesti myös vastikään valmistuneessa ympäristöhallinnon henkilöstöstrategiassa. Strategian yhtenä kohtana on tullut esille joustavan työnnönkomallin edistäminen kilpailtaessa osaavasta henkilökunnasta. Joustavalla työnnönkomallilla voidaan mahdollisesti saavuttaa kilpailuetua tarjoamalla työnnönkijöille paremmat mahdollisuudet sovittaa yhteen työnnön, asumista ja perhe-elämää.

TM

Tieto- ja viestintäteknologian aiempaa tuottavampi hyödyntäminen työnnönpaikoilla edellyttää organisatorisia innovaatioita teknologisten innovaatioiden rinnalle. Työnnönelämän kokonaisvaltainen kehittäminen ja työnnönhyvinvoinnista huolehtiminen korostuvat osaamiseen ja tietoon perustuvan tietotalouden aikakaudella.

VTML

Onnistuakseen työnnönvoimasta tulevaisuudessa käytävässä kilpailussa valtion on oltava esimerkillinen työnnönantaja ja huolehdittava mm. tehtävien houkuttelevuudesta, kannustavasta työnnönilmapiiristä ja henkilöstönnön osaamisen kehittämisestä. E-työnnön on yksi väline paitsi osaavan ja motivoituneen henkilöstönnön rekrytoimiseksi myös sen säilyttämiseksi valtion palveluksessa. Onnistuneet e-työnnönratkaisut voivat parhaimmillaan olla merkittävä osatekijä työnnön tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämisessä samoin kuin sekä siinä että valtion työnnönantajakilpailukyyn ylläpitämisessä yhtenä keskeisenä osatekijänä olevien työnnönelämän laadun ja tehtävien kiinnostavuuden kehittämisessä.

Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK

Onnistuessaan etätyö tuo työntekijöille uusia vapauksia. Laajimmillaan myönteiset vaikutukset voivat olla yhteiskuntapoliittisia, kun asuinpaikan voisi valita vapaammin työviikon ollessa joko kokonaan tai osittain irti kiinteästä työpaikasta, yhdyskunta-ajattelu voisi uudistua ja kestävä kehitys saada uuden ulottuvuuden.

Irrottautuessaan ajasta ja paikasta työ ei verkostoidu vain kansallisesti, vaan myös maailmanlaajuisesti. Niinpä Suomen kansallisten vahvuuksien ylläpito on olennainen yhteinen asia.

Suomen Yrittäjät

Työlainsäädäntö mahdollistaa etätyöstä sopimisen jo nykyisellään. Sen sijaan tiedon tarve etätyömahdollisuuksista ja etätyöstä sopimisesta on suuri. Suomen Yrittäjät haluaa kiinnittää erityistä huomiota siihen, että yritysten tulee olla samanarvoisessa asemassa verkkopalveluiden ja tietoliikenneyhteyksien riittävyys suhteen yrityksen koosta tai alueellisesta sijainnista riippumatta.

Lopuksi

Yleisenä yhteenvetona voidaan todeta, että ministeriöissä on tunnistettu e-työn mahdollisuudet hallinnon tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämisessä, mutta konkreettiset sovellukset ovat pieni-muotoisia. Lisäksi varsinaisia linjauksia ja päätöksiä e-työn systemaattisesta edistämisestä ei juurikaan esiinny.

6. Toimenpidesuositukset

E-työn yhteistoimintaryhmä on valmistellut ja julkistanut toimenpidesuositukset I – II keväällä 2003. Taustaselvitysraportin tuloksena on muotoiltu toimenpidesuositukset III – VII.

I Tietoliikenneyhteyksien saatavuus

Tieto- ja viestintäteknologian kehitys on luonut edellytyksiä työn hajauttamiselle perinteisestä työajasta ja -paikasta riippumattomaksi. Matkapuhelinten ja tietokoneiden runsas käyttö sekä maan kattava tietoliikenneverkko edistävät työnantajan toimitilojen ulkopuolella tapahtuvaa työskentelyä Suomessa. Tietoliikenneyhteyksien kautta avautuu myös alueellisesti tasa-arvoisia koulutus- ja opiskelumahdollisuuksia. Kohtuuhintaisin kustannuksin ei ole kuitenkaan aina liiketaloudellisesti kannattavaa järjestää tieto- ja viestintäteknisiä yhteyksiä joka puolella Suomea. Tällä hetkellä näitä mahdollisuuksia ei olekaan kattavasti käytettävissä. Erityisesti syrjäseuduille saattaa jäädä alueita, joissa ei ole kannattavaa ylläpitää tietoliikenneyhteyksiä kohtuuhinnoilla.

Toimenpidesuositus:

Siellä missä verkkopalveluita ei näyttäisi tulevan tarjolle, tulisi harkita verkkopalveluiden / tietoliikenneyhteyksien tukemista mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi EU:n rakennerahastotuen avulla ja edistämällä alueellisten yhteistyöhankkeiden syntymistä. Tavoitteena tulisi olla, ettei verkkopalvelujen / tietoliikenneyhteyksien riittämättömyys tai kustannukset millään alueella tai paikkakunnalla muodostaisi estettä elinkeinotoiminnalle, e-työlle tai yrittäjyydelle vuoden 2008 jälkeen.

II Hallinnon sähköisten palvelujen ja hallinnon tuottavuuden edistäminen

Sähköiset asiointipalvelut tarjoavat julkiselle hallinnolle tärkeän mahdollisuuden toiminnan tehokkuuden ja tuottavuuden kehittämiseen. Tähän on paineita sekä palvelujen tarpeen kasvassa että työvoimavarojen kaventuessa väestönkehityksen myötä. Julkisen hallinnon esimerkki ja uudet sähköiset palvelukäytännöt myös levittävät tietoutta tietoliikenneyhteyksien varaan rakentuvista mahdollisuuksista myös julkisen sektorin ulkopuolella.

Toimenpidesuositus:

Hallinnon sähköisiä asiointipalveluja tulee jatkuvasti kehittää asiakaslähtöisesti kansalaisten elämäntilanteita ja yritysten toimintaprosesseja tukeviksi. Riittävä, kohtuuhintaisilla ja kattavilla tietoliikenneyhteyksillä luodaan sähköisille asiointipalveluille lisää kysyntää, joka parantaa edellytyksiä hallinnon tuottavuuden kasvulle.

III Tieto- ja viestintäteknologian käyttäjäystävällisyys ja yhteensopivuus

Julkisen sektorin toimintaprosesseja, sähköistä asiointia ja päätöksenteon avoimuutta on kehitettävä tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksista käsin ja kansalaisten ja alueiden syrjäytymistä ehkäistään tuomalla tietoyhteiskunnan palvelut kaikkien ulottuville (Lähde: Kohti hallittua murrosta - julkiset palvelut uudella vuosituhanella; Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta 2002).

Tähän liittyvät perustavaa laatua olevina tekijöinä ICT -infrastruktuurin kattavuuteen liittyvä saavutettavuus ja tekninen helppokäyttöisyys käyttäjän kannalta sekä keskinäisen yhteentoimivuuden varmistavien rajapintasuosituksen hyödyntäminen (esim. SM/Juhtan JHS-suositukset, VM:n XML-suositukset). Teknisten ratkaisujen kehittämisen tulee perustua järjestelmien avoimuuteen ja laajempaan hyödynnettävyyteen tuottavuutta tukevalla tavalla alati muuttuvassa toiminta- ja palveluympäristössä.

Toimenpidesuositus:

Julkisen sektorin tulisi sisäisessä toiminnassaan ja asiakaslähtöisessä palvelukäytöksessään edistää käyttäjäystävällistä, avointa ja yhteensopivaa tieto- ja viestintäteknologiaa.

IV Työn organisointi luottamusta tukevia työskentelytapoja suosivaksi

E-työn merkitys perustuu ratkaisevasti siihen, että tieto- ja viestintäteknologian soveltaminen muuttaa työn reunaehjoja (aika, paikka). Työ, jonka organisoinnissa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia, rakentuu entistä suuremmassa määrin työntekijän itsenäisyyteen, vastuuseen ja osapuolten väliseen luottamukseen. Tässä mielessä e-työ toteuttaa jo sisäisen rakenteensa vuoksi vaatimuksia, joita tietoon ja osaamiseen perustuva talous asettaa elinkeinotoiminnalle. E-työ voi parhaimmillaan toimia tiennäyttäjänä laajemmalle muutokselle, jota tarvitaan kestäväällä tavalla työn tuottavuutta lisäävän uuden työparadigman aikaansaamisessa.

Toimenpidesuositus:

Työn organisointia koskevassa kehittämistyössä tulisi pyrkiä siihen, että e-työn sisältämät mahdollisuudet käytetään joustavasti hyväksi ja että e-työhön sisältyviä periaatteita sovelletaan mahdollisuuksien mukaan yleisemminkin työn organisoinnissa.

V E-työ valttina osaajista kilpailtaessa

Sovellettaessa strategisesti ja suunnitelmallisesti e-työtä, sitä voidaan käyttää keinona työn- ja perheen aiempaa joustavampaan yhteensovittamiseen, työssä jaksamisen lisäämiseen sekä mahdollisesti eläkkeelle lähdön siirtämiseen tilanteessa, missä osittainen e-työ lisää jaksamista ja motivaatiota sekä pehmentää siirtymistä työelämän ulkopuolelle. Osaavasta työvoimasta käytävässä kilpailussa e-työ on yksi väline paitsi osaavan ja motivoituneen henkilöstön rekrytoimiseksi myös sen säilyttämiseksi.

Toimenpidesuositus:

E-työ olisi huomioitava aiempaa systemaattisemmin mahdollisuutena organisaatioiden henkilöstöpolitiikassa.

VI E-työ osana organisaatioiden ja liiketoiminnan kokonaisvaltaista kehittämistä

E-työn soveltaminen linkittyy organisaatiossa tehtävän työn luonteen lisäksi myös organisaatiossa käytettävän tieto- ja viestintäteknologian sekä tietoturvan tarvittavaan ja käy-

tännön tasoon sekä organisaation johtamiskulttuuriin. E-työn edistämiseen tähtäävän konkreettinen tutkimus- ja kehittämistoiminta olisi kohdennettava organisaatiotasoon niin, että e-työn soveltaminen linkitetään kokonaisvaltaiseen organisaation ja liiketoiminnan kehittämiseen.

Toimenpidesuositus:

E-työn edistämistoimet olisi hyvä liittää osaksi organisaatioiden kokonaisvaltaista kehittämistyötä sen sijaan että e-työtä edistettäisiin erillisenä asiana. Synergiaetujen vuoksi olisi hyvä tiivistää pk -yrityksille suunnatun kehittämistoiminnan osalta kauppa- ja teollisuusministeriön ja työministeriön yhteistyötä ja tiedonvaihtoa.

VII Selvitykset hallinnonaloilla e-työn merkityksestä ja mahdollisuuksista

Ympäristöhallinnossa on selvitetty e-työn soveltamisen mahdollisuuksia ja maa- ja metsätalousministeriössä on linkitetty e-työkiinnostuksen selvittäminen toimien hajauttamisen liittyvään selvitystyöhön. Yleisesti näyttää siltä, että eri hallinnonaloilla ei ole systemaattisesti huomioitu e-työn merkitystä työn tehostamisasiaan.

Toimenpidesuositus:

Hallinnonalojen konkreettiset selvitykset e-työn merkityksestä ja käytännön mahdollisuuksista erityisesti sähköisten asiointipalvelujen kehittämisessä ja työn yleisessä tehostamisessa olisi hyvä käynnistää.

Lähteet:

- Blom Raimo, Melin Harri ja Pyöriä Pasi (2001). Tietotyö ja työelämän muutos. Gaudeamus, Helsinki
- Blom Raimo, Koivumäki Jaakko, Mamia Tero, Melin Harri, Niemelä Jukka (2003) Tutkimussuunnitelma Joustaako työ, joustavien työjärjestelyjen mahdollisuudet ja todellisuus
- Castells Manuel (1996). The rise of Network Society. The Information Age: Economy, society and culture. Vol.1 Blackwell Publishers, Oxford
- ECATT Electronic Commerce and Telework Trends, Empirica 1999, www.ecatt.com
- e-Europe 2005 toimintasuunnitelma, <http://europa.eu.int/scadplus/printversion/fi/lvb/124226.htm>
- Emergence projektin web site www.emergence.nu
- Engeström Yrjö (1998). Kehittävä työn tutkimus, perusteita, tuloksia ja haasteita. Hallinnon kehittämiskeskus. Toinen painos Edita, Helsinki
- Eriksson Päivi ja Vehviläinen Marja toim. (1999). Tietoyhteiskunta seisakkeella, Teknologia, strategiat ja paikalliset tulkinnat. SoPhi, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino
- Eurooppalainen tietoyhteiskunta - kaikkien yhteiskunta, korkean tason asiantuntijaryhmän politiikkaa käsittelevä loppukertomus (1997). Euroopan komissio Työllisyys-, työmarkkinasuhde- ja sosiaaliasiain pääosasto Yksikkö V/B/4.
- Hallitusohjelma. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003
- Hanhike Tiina (1997). Etätöiden todellisuus seitsemän tapauksen valossa, Siemensin ja Siemens Nixdorfin etätökoikeilu 1.95 - 9.95. Työhallinnon julkaisu 180. Helsinki työministeriö.
- Hanhike Tiina, Immonen Jouni, Kanerva Leena, Luukinen Ari (1998). Etätö muutoksen välineenä. ESR - julkaisu 29/98 Edita, Helsinki
- Hanhike, Tiina (1999). ESR -etätöohankkeiden kartoitus. ESR -julkaisu 55/99 Edita, Helsinki
- Hanhike Tiina ja Nupponen Tarja (2000). Ework tänään ja tulevaisuudessa, Etätöiden kärki-ohjelma. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus Julk.sarja A 1/2000. Cityoffset Oy, Tampere
- Heikkilä Asko (1996). Työlainsäädäntö ja sosiaaliturva etätöissä, EU-komission Euroopan etätöiden tutkimuksen Suomen osaraportit. Työpoliittinen tutkimus nro 126. Helsinki, Työministeriö
- Heinonen Sirkka (1998). Suomalaisen etätöiden potentiaalinen analyysi. ESR julkaisu 34/98. Edita Helsinki
- Heinonen, Sirkka (2000). Etäläsnäölon liikenteelliset ja ympäristölliset vaikutukset. LYYLI-raporttisarja 21, Helsinki 2000
- Heiskanen Tuula (1999). Oppimista työn arjessa: Näkökulma oppimisyhteiskuntakeskusteluun. Teoksessa Tietoyhteiskunta seisakkeella, teknologia, strategiat ja paikalliset tulkinnat. (Toim. Eriksson Päivi ja Vehviläinen Marja) SoPhi, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino
- Helminen Ville, Ristimäki Mika, Oinonen Kari (2003). Etätö ja työmatkat Suomessa. Ympäristöministeriö KESTY. Suomen Ympäristö 611. Edita Prima Oy, Helsinki
- Himanen V., Lehto M., ja Mannermaa M. (2000). Viesti ja matka kulkevat omia teitään - Tieto ja viestintätekniikan vaikutus matkustamiseen. Liikenneministeriön julkaisuja 24/2000.

- Indata Oy, (1999) www.eurocallcentre.com sekä www.eurocallcentre.com/img/finI.pdf
- Julkunen Raija ja Anttila Timo (2003). Tietotyön työkuultuuri. Teoksessa Tietotyö ja ammattitaito (toim. Juhani Kirjonen) Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä
- Kaivo-Oja, Jari ja Kuusi Osmo (1999). Arvioita ja analyysejä tietoyhteiskunnan työmarkkinoiden kehityspiirteistä Suomessa. ESR julkaisu 42/99
- Kasvio, Antti (1994) Uusi työn yhteiskunta, suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet. Jyväskylä: Gummerus 1994.
- Kasvio, Antti (1999). Työelämä murroksessa, teoksessa: Tuleva tuhat. Tilastokeskus trendit Gummerus Jyväskylä.
- Konttajärvi Tiina (2000). Pitkän matkan työssäkävijöiden muutto- ja etätyöpotentiaali Suomessa. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, I-print Oy Seinäjoki
- Korte Werner (2003). Ework in Europe: Spread and Measurement – The SIBIS survey, Empirica BmbH
- Kuusi Osmo (1999). Osaamista oppimassa – osaamispääoma, teoksessa: Tuleva tuhat. Tilastokeskus trendit, Gummerus Jyväskylä.
- Köppä Anna (1998). Tietotyö maaseudun mahdollisuutena, teoksessa: Maan tiet maaseudun tiet tietoyhteiskuntaan (toim. Vuokko Jarva ja Anna Köppä). Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutti, julkaisuja 19. 1998
- Market Visio (2000): Etätyö ja Mobile office 2000.
- Nurmela Juha ja Ylitalo Marko (2003). Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen, suomalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien ja -asenteiden muutokset 1996 – 2002. Tilastokeskus Katsauksia 2003/3.
- Pekkola Juhani (1999). Tiedon valtateiltä luovuuden lähteille, inhimillinen näkökulma tietoyhteiskunnan työpoliittikkaan. Työministeriö. Hakapaino, Helsinki.
- Pelkonen Antti (2003). Tieto- ja viestintäteknologia teknologiavetoisen yhteiskunnan rakentajana ja yhteiskuntapolitiikan välineenä. Poliittikka 45:1 s 50 – 61
- Pohjola Matti (2003). Kilpailukykyinen tietoyhteiskunta- miten Suomi pärjää? esitys 4.12.03 seminaarissa Tietoyhteiskunta maitohapoilla, Helsinki Adams -sali
- SIBIS Statistical Indicators Benchmarking the Information Society, Empirica, www.sibis-eu.org
- Tietoyhteiskuntakehityksestä Lipposen II hallituksen kaudella. Tietoyhteiskunta-asian neuvottelukunnan raportti hallitukselle 11.12.2002, s. 24 – 27. Valtiovarainministeriö, 2003 Edita, Helsinki
- Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003–2007, Tulevaisuusraportti, Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Ylöstalo Pekka (2003) Työolobarometri, lokakuu 2002. Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 250.

Viitteet

- 1 Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003-2007, LVM
- 2 Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003-2007, LVM
- 3 Pohjola M. 2003 Kilpailukykyinen tietoyhteiskunta- miten Suomi pärjää? esitys 4.12.03
- 4 Manuel Castells 1996
- 5 Pelkonen 2003
- 6 Eriksson ja Vehviläinen toim. 1999,115
- 7 Heiskanen 1999,131
- 8 Nurmela ja Ylitalo 2003, 63
- 9 Nurmela ja Ylitalo 2003, 63
- 10 Market-Visio, 2000, 6
- 11 Nurmela ja Ylitalo, 2003, 57- 58
- 12 Ylöstalo 2002
- 13 Himanen V, Lehto M, Mannermaa M. 2000
- 14 Julkunen ja Anttila 2003, 140
- 15 Blom R, Melin H, Pyöriä P. 2001
- 16 Manuell Castells 1996, 265
- 17 Julkunen ja Anttila 2003, 145
- 18 Engeström Y, 1998
- 19 Kuusi 1999, 178 – 181
- 20 Eurooppalainen tietoyhteiskunta 1997, 39
- 21 Köppä 1998, 86
- 22 Blom, Koivumäki, Mamia, Melin ja Niemelä 2003
- 23 Hanhike, Immonen, Kanerva, Luukinen 1998
- 24 Hanhike, Immonen, Kanerva, Luukinen 1998
- 25 Hanhike ja Nupponen 2000
- 26 Heinonen, 1998 58 –59
- 27 Konttajärvi 2000,105
- 28 Hanhike 1997
- 29 Heinonen Sirkka, 2000, 18
- 30 EMERGECE www.emergence.nu
- 31 Eriksson P, Vehviläinen M., 1999

- 32 Indata Oy, <http://www.eurocallcentre.com>, <http://www.eurocallcentre.com/img/finI.pdf>
- 33 Hanhike 1999
- 34 Nurmela J., Ylitalo M., 2003 Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen
- 35 Nurmela ja Ylitalo 2003, 71
- 36 Helminen, Ristimäki, Oinonen 2003, 51-55
- 37 Heinonen S, 1998, Suomalaisen etätyöpotentiaalin analyysi
- 38 Electronic Commerce and Telework Trends, Empirica, 1999 www.ecatt.com
- 39 Statistical Indicators Benchmarking the Information Society, Empirica 2002 www.sibis-eu.org
- 40 Korte Werner (2003). Ework in Europe: Spread and Measurement – The SIBIS survey, Empirica GmbH
- 41 The 3e Index – Europeans' growing usage of ICTs 1999-2002, Empirica GmbH
- 42 Heikkilä A. 1996
- 43 Hanhike 1998
- 44 SITRA 1998, Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky, tietoyhteiskunnan kehittämisen lähtökohdat ja päämäärät
- 45 Tietoyhteiskuntakehityksestä Lipposen II hallituksen kaudella. Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle 11.12.2002, s. 24 – 27
- 46 Pekkola 1999, 9-11

Kuviot ja taulukot

Kuvio1 Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan etätyöntekijöiden määrät vuosina 1990 ja 1997 s. 18

Kuvio 2 Työssä olevien määrä etätyön eri ulottuvuuksilla vuosina 1996, 1999 ja 2002 s. 18

Kuvio 3 Vuonna 1999 toteutettu eurooppalaisen etätyötilanteen kartoitus s. 19

Kuvio 4 Etätyön kolmiosainen käsite, Empirica, Ecatt 1999 ja SIBIS 2002 tutkimukset s. 20

Kuvio 5 Empirica SIBIS 2002. E-työn yleisyys Euroopassa ja USA:ssa s. 21

Kuvio 6 Euroopan tilanne Ecatt 1999 ja SIBIS 2002 tutkimukset s. 21

Taulukko 1 Erilaisia näkökulmia etätyöhön s.14

Taulukko 2 E-työn käsitteestä s. 14

Taulukko 3 E-työn jaottelu EMERGENCE -projektin mukaan s. 16

Taulukko 4 Vuonna 1997 kerätyn työolobarometriaineiston mukaan kotona uuden tietoliikennetekniikan avulla työskennelleiden palkansaajien määrä s. 17

Taulukko 5 Eri etätyömuotojen kehitys Suomessa 1999 - 2002 s. 22

Taulukko 6 Eri etätyömuotojen kehitys Euroopassa 1999 - 2002 s. 22

